

1980/81:15

Måndagen den 3 november

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes av förste vice talmannen.

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Centerpartiets partigrupp har som suppleant i social- och utbildningsutskotten under Ulla Tillanders ledighet anmält hennes ersättare Sigvard Persson.

Förste vice talmannen förklarade vald till

suppleant i socialutskottet

Sigvard Persson (c)

suppleant i utbildningsutskottet

Sigvard Persson (c)

2 § Justerades protokollen för den 17, 21, 22, 23 och 24 oktober.

3 § Meddelande om svar på interpellation 1980/81:4

Anf. 2 Arbetsmarknadsministern INGEMAR ELIASSON:

Fru talman! Med hänvisning till riksdagsordningen får jag meddela följande.

Jag avsåg att i dag lämna svar på en interpellation av Bertil Jonasson om tidigareläggning av vissa vägprojekt i Värmland. Då Bertil Jonasson är förhindrad att i dag närvara i riksdagen, är min avsikt att i stället besvara hans interpellation den 10 november.

*Om verksamheten
vid militärområ-
desstaberna***4 § Svar på fråga 1980/81:51 om verksamheten vid militärområdesstaberna****Anf. 3** Försvarsministern ERIC KRÖNMARK:

Fru talman! Hans Lindblad har frågat om jag anser att regeringens uppdrag den 24 juli 1980 till överbefälhavaren om organisation av försvarsmaktens högre regionala ledning m. m. överensstämmer med vad ett enhälligt försvarsutskott och riksdagen uttalade genom att till en del tillgodose motionerna 1979/80 nr 1983 (fp) och nr 1988 (s) vad gäller sektion 8 vid militärområdesstaberna.

Militärbefälhavarnas huvuduppgifter i fred är att leda den operativa verksamheten och mobiliseringsverksamheten. Militärbefälhavarnas övriga verksamhet får inte inkräkta på huvuduppgifterna. Detta har beslutats av riksdagen efter förslag av regeringen.

I nämnda uppdrag till överbefälhavaren ges detta beslut till kännä. Vidare uppdrar regeringen åt överbefälhavaren att lämna vissa organisationsförslag rörande försvarsmaktens högre regionala ledning med utgångspunkt i riksdagens beslut och med beaktande av de överväganden som redovisas i proposition 1979/80:135.

Riksdagens beslut är således utgångspunkten. I det fortsatta organisationsarbetet bör därmed självfallet eftersträvas lösningar som innebär att verksamheten vid militärområdesstaberna i största möjliga utsträckning koncentreras på militärbefälhavarnas huvuduppgifter.

I sin fråga citerar Hans Lindblad ur regeringens uppdrag till överbefälhavaren. Jag vill gärna komplettera det citatet, så att meningen blir fullständig: "Även vad som sägs i nämnda proposition om fortifikations- och byggnadsförvaltningen samt byggnadskontoren skall beaktas och vägas samman med resultatet av överbefälhavarens utredning med anledning av regeringens uppdrag i juni 1979 rörande ledningen av fortifikations- och byggnadsverksamheten inom försvarsmakten." Detta stämmer – som jag ser det – väl överens med utskottets uttalande om att slutlig ställning till hur arbetsuppgifter och resurser, som nu finns inom sektion 8, skall inordnas i den framtida organisationen bör anstå tills resultaten av denna utredning föreligger.

Mitt svar på Hans Lindblads fråga är därför ja.

Anf. 4 HANS LINDBLAD (fp):

Fru talman! Jag är naturligtvis tillfreds med att svaret på min fråga är ja. Jag är möjligen litet förvånad över det sätt på vilket regeringen uttryckte sig i det givna uppdraget. I den första av mig citerade mening heter det nämligen att man särskilt skall beakta vad som i propositionens sägs om fältarbets- och sambandsfunktionerna samt transportfunktionen. Därmed uteslöts i praktiken den lösning som försvarsmaktens ledningsutredning hade föreslagit, nämligen att dessa tre funktioner skulle bilda en egen sektion, dit även de ärenden som man ansåg vara av operativ art och som f. n. ligger på sektion 8 skulle föras. Uttalandet om att vad som stod i propositionen särskilt skulle beaktas kan inte gärna tolkas på annat sätt än att FLU på den punkten

var överkörd och att dess förslag inte längre var aktuellt. Därmed skulle inte heller FLU:s förslag i fråga om sektion 8 vara aktuellt.

Men jag är naturligtvis glad över att försvarsministern menar att man kan göra den tolkning som han här angivit. Man låter alltså riksdagens uttalande gå före uppdraget att propositionens ord särskilt skall beaktas.

I direktiven till ÖB sades faktiskt att vad som särskilt skulle beaktas var den enda punkt där riksdagen hade haft en annan mening än vad som anges i propositionen, nämligen fortifikationsfrågorna. Det förekommer som bekant en organisationskonservatism innebärande att militärbefälhavarna vill ha kvar uppgifter som är av fredsinriktad art. Det gäller skjutfält, fredstida kasernbyggen och sådant. Vi vet att verksamheten vid sektion 8 i dess nuvarande utformning ligger långt ifrån det som enligt riksdagen skall vara huvuduppgiften, nämligen det operativa arbetet och därefter mobiliseringsarbetet.

Försvarsministern hade en mycket pigg och litet revolutionerande inriktning i FLU-propositionen, där han uttalade att resurser skulle föras bort från central nivå för att en decentralisering skulle framtingas. Det är på samma sätt vid ett bortförande av resurser från sektion 8: då tvingar man militärbefälhavaren att samla krafterna på den uppgift som är hans viktigaste. De fredstida frågorna skulle därmed föras dit där de naturligen hör hemma, nämligen till byggnadskontoren och de lokala enheterna.

Därför tycker jag att regeringsuppdraget som det var utformat inte kunde tolkas på annat sätt än att försvarsministern mycket gärna vill ha kvar sektion 8 i dess nuvarande utformning, trots att riksdagen uttalat att man inte skulle låsa sig för det nu. Men jag är fullt på det klara med att vad försvarsministern har sagt här får ta över vad som står i direktiven. Jag hoppas därför att militärbefälhavarna, ÖB och andra nu berörda inser att man skall rätta sig efter riksdagsbeslutet, dvs. att frågan om sektion 8 och därmed också de sammanhängande organisationsförslagen – inkl. fältarbets-, transport- och sambandsfunktionerna – skall anstå tills ÖB:s utredning är klar.

5 § Svar på interpellation 1980/81:7 om prispolitiken på livsmedelsområdet

Anf. 5 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Carl-Henrik Hermansson har frågat mig om

1. regeringen anser principen om de fria marknadskrafternas spel vara viktigare än att hela befolkningen skall ha råd att hålla en god koststandard.
2. regeringen avser att tillmötesgå det alltmera brett omfattade kravet om att mervärdeskatten på livsmedel skall slopas.
3. regeringen helt har uppgivit den i Sverige sedan länge uttalade målsättningen om jämnare inkomstfördelning och levnadsstandard och
4. vad som i regeringens prispolitik på livsmedelsområdet främjar en

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om prispolitiken
på livsmedelsom-
rådet*

jämnare fördelad levnadsstandard.

Bakgrunden till C.-H. Hermanssons frågor är att det snart åttaåriga prisstoppet på baslivsmedel nu har avvecklats, med undantag för mjölken. I stället är företagen skyldiga att en månad i förväg anmäla prishöjningar till statens pris- och kartellnämnd.

Tanken bakom Carl-Henrik Hermanssons fråga "om de fria marknadskrafternas spel är viktigare än att hela befolkningen skall ha råd att hålla sig med en god koststandard" är felaktig. En fri marknadsekonomi med ett stort mått av konkurrens mellan företagen ger de bästa garantierna för att näringslivet skall utvecklas tillfredsställande. Regleringar, som det långvariga prisstoppet på baslivsmedel, blir lätt till nackdel för konsumenterna. De kan leda till byråkrati och stelbenthet i prissättningen samt minskad investeringsvilja. Riskerna ökar också för att kostnaderna vältras över på andra varor som inte är prisstoppade.

Carl-Henrik Hermansson konstaterar f. ö. själv att trots prisstoppet har priserna på baslivsmedel stigit kraftigt under den tid prisstoppet varit i kraft. Hittills i år har de inte ökat mindre för prisstoppade baslivsmedel än för andra livsmedel.

Jag vill här också peka på att det snarare är länder med ett helt reglerat näringsliv än länder med en fri marknadsekonomi som har svårigheter att förse befolkningen med livsmedel till rimliga priser.

Jag är övertygad om att avvecklingen av prisstoppet på baslivsmedel kommer att bli till fördel för konsumenterna. Konkurrensen kommer att stimuleras och investeringsviljan i branschen att öka. Detta kommer att gynna framför allt de hushåll som har stora utgifter för dagligvaror.

Som svar på C.-H. Hermanssons fjärde fråga kan jag erinra om att de statliga livsmedelssubventionerna ligger på en mycket hög nivå. Regeringen har som ett led i strävandena att nå ekonomisk stabilitet föreslagit att subventionerna trappas ner. Dock uppgår de under innevarande budgetår till mer än 4 miljarder kronor. Avvecklingen av prisstoppet på baslivsmedel innebär att statens ersättning till jordbruket i form av prisstoppsersättningar kan upphöra. Detta kommer att leda till vissa prishöjningar på ost och fläsk. Dessa prishöjningar beror sålunda på att den särskilda form av livsmedelssubventioner som haft sin direkta grund i prisstoppet avvecklas och inte på att priserna höjs av andra skäl nu när prisstoppet har upphävts.

Ett slopande av momsens på livsmedel skulle leda till prissänkningar även för mer lyxbetonade produkter. Vid oförändrat totalt momsuttag måste då samtidigt mervärdesskatten ökas för andra grundläggande förnödenheter, exempelvis skor och kläder. Jag anser inte att en avveckling av mervärdesskatten på livsmedel är rimlig. Jag vill i detta sammanhang peka på att de statliga subventionerna avseende baslivsmedel i stort motsvarar mervärdesskatten på dessa livsmedel.

Så till sist frågan om levnadsstandard och inkomstfördelning. Levnadsstandarderna i Sverige är en av de högsta i världen. Skillnaderna i disponibel inkomst, dvs. inkomst efter skatt och bidrag, för olika lönelägen är vidare förhållandevis liten. Det gäller speciellt barnfamiljer. Under en lång följd av

år har reallönen efter skatt ökat för industriarbetaren. För tjänstemannen och särskilt för chefstjänstemannen har däremot reallönen under samma tid minskat.

På grund av att vi f. n. konsumerar mer än vad vi producerar är en åtstramning av de statliga utgifterna nödvändig. Regeringen har i sitt sparpaket särskilt betonat att de mest utsatta grupperna skall skyddas. Detta har kommit till uttryck bl. a. genom att barnbidragen räknades upp när mervärdeskatten höjdes. Regeringen har också föreslagit att fortsatt särskilt stöd skall utgå till dem som bara har folkpension eller liten ATP.

Lönsamheten hos företagen ger också en bild av utvecklingen i Sverige. Från slutet av 1960-talet har soliditeten i näringslivet sjunkit. Detsamma gäller räntabiliteten fram till år 1978. Ekonomiskt framåtskridande förutsätter att industrins investeringar ökar. Omkring år 1974 började investeringarna att stagnera för att sedan minska, men fr. o. m. år 1979 har trenden vänt. Trots ökningarna kommer dock investeringarna under 1980 att ligga under 1970 års nivå. Aktieutdelningarnas andel av lönekostnaderna var 1.9 % under åren 1950–1955. De har därefter sjunkit och var 0.9 % under åren 1976–1978.

Vi skall, fru talman, vara medvetna om att det måste löna sig att arbeta, ta risker och spara i produktiva former om vi skall få en stabil ekonomi som ger en grund för fortsatt välfärd, rättvisa levnadsförhållanden för alla och tryggad sysselsättning. Tillväxt i ekonomin är en av förutsättningarna både för bibehållen och förbättrad levnadsstandard och för att det över huvud taget skall finnas något resurstillskott att fördela mellan olika grupper. En fri marknadshushållning kommer att klara detta bättre än en socialistisk regleringsekonomi.

Anf. 6 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Redan de klassiska liberala nationalekonomerna brukade framhålla vikten av att man håller låga priser på livsmedel. Deras argument var framför allt att också penninglönerna därigenom kunde hållas lägre. För en regering som vill kalla sig liberal och som dessutom starkt trycker på det relativa kostnadsläget för den svenska industrin borde deras påpekande alltjämt ha giltighet. Den borgerliga regeringen följer emellertid rakt motsatt väg och vidtar en rad åtgärder som höjer livsmedelspriserna.

Frågan om de höjda livsmedelspriserna har också en fördelningspolitisk sida, och det är den jag behandlar i min interpellation. Samtidigt som jag tackar handelsministern för svaret och handelsdepartementet för servicen tvingas jag konstatera att Staffan Burenstam Linder tydligen är blind för de fördelningspolitiska effekterna av höjda livsmedelspriser.

Det är ju annars ett bekant faktum, bekräftat av rader av undersökningar, att låginkomsttagare tvingas använda en större del av sina inkomster till inköp av livsmedel än höginkomsttagare. Hushållsbudgetundersökningarna påvisar en med inkomsten minskande andel av densamma som går till livsmedel. Särskilt markant är detta när det gäller baslivsmedel. Undersökningarna visar också att den andel av inkomsten som används för inköp av

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om prispolitiken
på livsmedelsom-
rådet*

livsmedel ökar med barnantalet.

Detta betyder att låginkomsttagare och barnfamiljer drabbas särskilt hårt av höjda priser på livsmedel. Även om livsmedelspriserna inte stiger mera än den genomsnittliga prisnivån innebär deras ökning en försämrad fördelning i samhället. Omvänt: om en regering vill ha en fördelningspolitisk utveckling som gynnar låginkomsttagarna och minskar klyftorna i samhället, bör den se till att hålla livsmedelspriserna låga och helst sänka dem, om mera inte går att åstadkomma i varje fall relativt.

Regeringen Fälldin-Bohman-Ullsten har redan vidtagit och planerar att vidta en rad åtgärder som höjer livsmedelspriserna och därigenom försämrar fördelningen i samhället. Den har redan höjt mervärdeskatten. Den har avskaffat prisstoppet på alla baslivsmedel med undantag för mjölk. Den avser att skära ned de nuvarande subventionerna på baslivsmedel. Härtill kommer det nya prisavtalet för jordbruksprodukter, som beräknas kosta konsumenterna omkring 1 000 milj. kr. Sammantaget belastas konsumenterna med omkring 1 600 milj. kr. i ökade utgifter för livsmedel. På baslivsmedel beräknas en prisstegring den 1 januari 1981 om ca 10 %. Ytterligare prisstegringar beräknas komma den 1 juli 1981 med 7-8 %.

Det är inget tvivel om att dessa prishöjningar på livsmedel hårdast belastar de lägre inkomsttagarna och barnfamiljerna. Och detta kommer ovanpå effekterna av de stora prisstegringar på livsmedel som ägt rum de senaste åren. Får jag erinra om att priserna på livsmedel enbart under de tolv månaderna från den 1 oktober 1979 till den 30 september 1980 stigit med 14,5 % och på subventionerade baslivsmedel med 13,5 %.

Höjningen av mervärdeskatten på livsmedel, avskaffandet av prisstoppet på baslivsmedel och nedskärningen av subventionerna på baslivsmedel är medvetna åtgärder från regeringens sida som lägger ännu tyngre bördor på låginkomsttagarna och barnfamiljerna och som försämrar fördelningen i samhället till fördel för de rika och till nackdel för de lägre inkomsttagarna. Det är en cynisk klasspolitik i de besuttnas intresse. Innehållet i regeringens politik belyses ytterligare av den proposition som i dag läggs på riksdagens bord, med förslag om lindrad beskattning av aktieutdelningar. Aktiekuponger, det är inte limpor och falukorv det! Är inte detta den borgerliga regeringens politik i ett nötskal: höjda skatter på mat, sänkta skatter på aktieutdelningar.

Regeringen anför i huvudsak två motiv för sin politik att höja livsmedelspriserna och därmed ytterligare försämma fördelningen i samhället. Det första är behovet av sparsamhet med statens utgifter – därför höjningen av mervärdeskatten och minskningen av livsmedelssubventionerna. Men varför skall sparsamhet gå ut över de sämst ställda i samhället genom att deras dagliga bröd ytterligare fördyras? Det är en politik som absolut inte kan godkännas.

Det andra motivet, litet mera sofistikerat, är att ekonomin fungerar bättre utan regleringar. Handelsministern går t. o. m. så långt att han påstår att avvecklingen av prisstoppet på baslivsmedel kommer att bli till fördel för konsumenterna. Påståendet är uttryck för en fräckhet som antagligen är

avsedd att avväpna. TCO-ekonomen Yngve Hjalmarsson har beräknat att slopanget av prisstoppet på baslivsmedel kostar konsumenterna ytterligare 120 milj. kr. Det är väl ändå att förvanska ordens innebörd att kalla detta en fördel för konsumenterna.

Staffan Burenstam Linder målar för oss upp en bild av vad han kallar den fria marknadsekonomin, med ett stort mått av konkurrens mellan företagen. Detta ger de bästa garantierna för att näringslivet skall utvecklas tillfredsställande, säger han. Men var finns denna goda cigarr? Det är ett välbekant faktum – och det kan väl heller inte handelsministern förneka – att det svenska näringslivet domineras av storföretag, monopol och monopolistiska regleringar. Ingen kan väl inbilla sig att de många kartellavtalen och monopolen inte har ett bestämt syfte, nämligen att med olika medel höja priserna. Det svenska näringslivet är i utomordentligt hög grad präglad av regleringar, nämligen av de privata storföretagens och de monopolistiska organisationernas regleringar. Detta sakförhållande ändrar man ju inte genom att avskaffa det statliga prisstoppet på baslivsmedel. En sådan åtgärd lämnar bara ytterligare spelrum för de privata regleringarna, och det är väl det som är meningen – eller hur, herr Burenstam Linder?

Fru talman! Till slut två frågor som det är av intresse att få handelsministerns svar på:

1. Bestrider handelsministern att höjda livsmedelspriser tyngst drabbar låginkomsttagarna och därigenom ytterligare försämrar fördelningen i samhället?

2. Bestrider handelsministern att ett slopande av mervärdeskatten på livsmedel, gärna i den formen att hela mervärdeskatteeffekten på livsmedel neutraliseras genom att motsvarande belopp används för subventioner av baslivsmedel eller livsmedel av dagligvarutyp, skulle hålla livsmedelspriserna nere och därmed verka gynnsamt ur fördelningspolitisk synpunkt?

Anf. 7 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! C.-H. Hermansson får under höstens fortsatta riksdagsarbete rika tillfällen att föra en allmän ekonomisk-politisk debatt. Jag tänker inte gå in på alla de olika spörsmål som han aktualiserade i sitt anförande. Jag vill bara allmänt konstatera att det är till fördel för alla parter i Sverige – hela folkhushållet och, skulle jag vilja säga, alldeles särskilt för dem som är i den svåraste belägenheten – att det går att komma till rätta med den ekonomiska kris som vi av skilda anledningar befinner oss i. De olika åtgärder som regeringen vidtar är ägnade att åstadkomma detta, och det sker på ett sådant sätt att de fördelningspolitiska hänsynen inte kommer i kläm. Jag har redan i mitt svar utvecklat garantierna för detta.

Vad sedan gäller prisstoppets upphävande när det gäller baslivsmedel så menade Carl-Henrik Hermansson, att det var uttryck för någon sorts utpräglad fräckhet att göra gällande att sådana åtgärder kunde vara till fördel för konsumenterna. Jag tror inte alls att det föreligger något behov av att höja rösten därför att man har ett svagt argument. Tvärtom är det ju så att regleringar som blir för långvariga – och för den delen också kortvariga

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

*Om prispolitiken
på livsmedelsom-
rådet*

regleringar – kan ha allvarliga nackdelar, som leder till en sämre situation för alla parter. Det gäller bl. a. på det här området.

Carl-Henrik Hermansson började med att citera liberala ekonomers uppfattning, och det tycker jag är alldeles utmärkt, men då borde han också kunna höja blicken ytterligare och se hur det är i de länder där man verkligen har satt i system att införa regleringar och hur det där har gått med livsmedelsförsörjningen.

Jag läste häromdagen i Svenska Dagbladet eller Dagens Nyheter ett TT-meddelande från Moskva som angav att partiorganet Pravda på lördagen hade meddelat att Sovjetstaten har svårigheter att försörja befolkningen med mat. Det är intressant. Vi vet också att USA är en stor exportör av livsmedel och att USA inte är ett land som kännetecknas av någon särskild regleringsiver. Jag nämner detta som exempel på att tron att bara man reglerar, dvs. politiker utfärdar lagar och bestämmelser, blir allt genast till det bättre är en primitiv tro.

Vad sedan gäller slopanDET av moms på livsmedel vill jag säga att man på den vägen kan få lägre livsmedelspriser. Det skulle ha vissa fördelar – det är inget tvivel om det. Men om man samtidigt inte skall ha en total sänkning av skatteuttaget, utan tänker sig att staten skall ha oförändrade momsinkomster, skulle det komma att innebära att man fick lov att vidta synnerligen kraftiga höjningar av momsen på andra varor. Till sist är ändå sådana saker som t. ex. kläder och skor – som jag också nämner i mitt svar – betydelsefulla när det gäller att skapa en rimlig ekonomisk situation för konsumenten.

Anf. 8 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Staffan Burenstam Linder började sitt senaste anförande med att beskylla mig för att vilja tala om "allt möjligt annat" – varefter han raskt flydde såväl till Moskva som till Washington. Vem är det som talar om allt möjligt annat, herr handelsminister?

Jag tror att vi skall hålla fast diskussionen vid två grundläggande sakförhållanden, som min interpellation gäller.

1. Höjda livsmedelspriser drabbar hårdast låginkomsttagarna och barnfamiljerna och betyder därför en försämrad fördelning i samhället.

2. Den borgerliga regeringen har medvetet vidtagit en rad åtgärder som höjer livsmedelspriserna – höjningen av mervärdeskatten, avskaffandet av prisstoppet på baslivsmedel och nedskärningen av subventionerna på baslivsmedel.

Regeringen Fälldin-Bohman-Ullsten vidtar alltså medvetet åtgärder som lägger ännu tyngre bördor på låginkomsttagare och barnfamiljer, vilket försämrar fördelningen i samhället, till fördel för de rika och till nackdel för dem som har lägre inkomster. Det är de frågorna som min interpellation gäller.

Staffan Burenstam Linder upprepar nu sitt påstående att slopanDET av prisstoppet på baslivsmedel i själva verket skulle gynna de hushåll som har stora utgifter för dagligvaror. Han anför i sitt interpellationssvar att konkurrensen kommer att stimuleras och investeringsviljan i branschen att

öka. Antagligen vill Staffan Burenstam Linder ge sken av att priserna på livsmedel därmed skulle sänkas.

Det är viktigt att få klarlagt vilka avsikter regeringen har. Lovar den genom handelsministern att sloandet av prisstoppet på baslivsmedel kommer att leda till lägre livsmedelspriser? Eller förhåller det sig tvärtom så, som exempelvis TCO-ekonomen Yngve Hjalmarson hävdar, att priserna kommer att stiga genom denna åtgärd? Jag tror för min del att det senare är riktigt.

Regeringens hela politik är såvitt jag fattar en politik för prisstegringar på livsmedel. Det är en felaktig och skadlig politik, som de fackliga organisationerna förvisso kommer att reagera mycket bestämt emot i årets avtalsrörelse. En riktigare politik vore att sänka priserna på livsmedel genom att ta bort den prishöjande effekt som mervärdeskatten har. Alla de argument som under årens lopp anförts från både socialdemokratiska och borgerliga regeringar mot ett slopande av mervärdeskatten på livsmedel har visat sig vara ohållbara.

Ett av argumenten har varit det olämpliga i att sänka priserna på gåslever, rysk kaviar och andra lyxvaror – det hörde vi särskilt under den socialdemokratiska regeringens tid. Men det behöver man inte alls göra, om man använder metoden att motsvarande belopp som mervärdeskatten tar in på livsmedel används för subventioner av baslivsmedel eller på det vidare sortimentet livsmedel av dagligvarutyp.

Ett annat argument har varit att en differentiering av mervärdeskatten, med olika skattesatser på olika typer av varor, skulle vara svår eller rent av omöjlig att genomföra ur administrativ synpunkt; det skulle bli för krångligt, har man sagt. Det är emellertid ett faktum att de flesta länder – eller rättare sagt alla länder utom tre – som har mervärdeskatt har lägre skattesatser på livsmedel. Detta har inte visat sig skapa några större problem. Vad som är möjligt i andra länder är naturligtvis möjligt också i Sverige.

Det helt avgörande, fru talman, är naturligtvis att låga livsmedelspriser gynnar låginkomsttagarna och barnfamiljerna. Detta är en viktig målsättning. Men den värderingen delar inte den borgerliga regeringen. För den är det däremot viktigt att sänka skatten på aktieutdelningen.

Anf. 9 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Det är riktigt att man i ett antal länder har lägre moms på livsmedel. Däremot tror jag inte att det finns några länder som har gjort vad herr Hermansson ville, nämligen slopat moms på livsmedel.

Differentierad moms på livsmedel är naturligtvis någonting som man har anledning att fundera på. Ett argument emot har varit att det skulle ha varit för krångligt för handeln att hantera detta instrument. Nu har det från handels sida sagts att det finns förutsättningar för att klara en sådan hantering utan alltför stora problem, men jag tror att en hel del svårigheter skulle kvarstå, om vi skulle ha differentierade momssatser.

Dessutom är det så – och det skall vi inte glömma – att olika skatteutredningar tidigare har undersökt frågan om differentierad moms och

funnit att det också finns andra invändningar att göra. Vi vill ju inte hamna i något väldigt byråkratiskt system. Jag tror att det i andra länder med mycket differentierad moms förvisso inte är ett så alldeles enkelt förfarande rent administrativt. Men det finns anledning till en förnyad prövning av den frågan mot bakgrund av att handeln har anmält att man där nu ser större möjligheter att lösa de administrativa problemen. Jag vill samtidigt starkt understryka de övriga invändningar som finns mot ett sådant system.

Herr Hermansson blev förtörnad över att jag talade om "allt möjligt annat" när jag i mina resonemang tog exempel från andra länder. Ja, men eftersom kärnan i herr Hermanssons uppläggning är att fria marknadskrafter är mycket rysliga – under det att regleringar är bra och att regleringar gynnar låginkomsttagare och andra – är det av utomordentligt stort intresse just för den centrala fråga som herr Hermansson tar upp att se på de internationella erfarenheterna. Det har jag gjort, och det är då som jag har funnit att östekonomierna – varav flertalet har genomreglerade förhållanden – icke har kommit att kännetecknas av effektivitet och god försörjning med livsmedel, under det att länder som har mer fria system också har lyckats uppnå bättre levnadsstandard i dessa avseenden. Därför är det till sist till skada för alla parter, om man behåller långvariga regleringar på detta område. Av den anledningen har regeringen ansett att vi bör avskaffa de här prisstoppen på baslivsmedel utom för mjölk.

Jag tror inte att herr Hermansson heller är omedveten om att det, för att vi skall få en gynnsam utveckling, är betydelsefullt att det lönar sig att driva företag och göra investeringar i dessa näringar. Annars kommer det till sist att bli så att allt fler företag i branschen slås ut och att vi får mer av monopol. Allt detta är till avsevärd nackdel, och det skulle vara illa också för låginkomsttagarna.

Slutligen några ord i den allmänna frågan om fördelningspolitiken. Jag har, fru talman, i mitt svar understrukt de olika dimensioner som fördelningsproblemet har. Det visar att den bild som herr Hermansson i taktiskt syfte målar upp ingalunda överensstämmer med verkligheten. Under en lång följd av år har det i Sverige förekommit en kraftig utjämning av inkomsterna före skatt och en ännu kraftigare utjämning efter skatt och med hänsyn tagen till olika bidrag, varför skillnaden i disponibel inkomst mellan olika inkomstgrupper är synnerligen liten.

Herr Hermansson pekar också på aktieutdelningarna, som under 1950-talet och början av 1960-talet utgjorde 2 % av lönesumman, medan andelen i dag ligger under 1 %. De förslag när det gäller aktiebeskattningen som herr Hermansson irriterar sig över har att göra med detta. Om vi vill att folk skall vara villiga att ta risker och satsa kapital för att göra det möjligt för företagen att köpa maskiner och bygga ut fabriker, får detta inte vara så olönsamt att man frågar sig varför man skall satsa kapital på detta; det är bättre att spela på lotto eller att köpa någonting som är mindre nyttigt. Det är endast om man tror att det socialistiska systemet medför en stor välsignelse som man kan välkomna att det inte skall vara lönsamt för enskilda människor att satsa i produktiva investeringar. På den vägen tror man sig skapa förutsättningar för

att det socialistiska systemet skall te sig attraktivt. Jag återkommer här till det jag började med, fru talman. Om man tittar sig runt i världen, finner man att det inte är på det sättet att de socialistiska länderna har skapat levnadsförhållanden som är attraktiva, vare sig det gäller livsmedelsförsörjning eller frihet.

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om prispolitiken
på livsmedelsom-
rådet*

Anf. 10 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Jag förstår att handelsministern vill fortsätta att titta sig runt i världen, som han säger. Därmed tror han att han slipper undan att diskutera den skadliga och mot de breda skikten helt fientliga politik som den borgerliga regeringen driver här i Sverige. Men så lätt kommer han naturligtvis inte undan den faktiska fråga som här står till debatt.

Jag skall ta upp några av de problem som handelsministern berörde också i sitt senaste inlägg.

Frågan om det vorc möjligt att genomföra en differentiering av moms, så att man hade lägre moms på livsmedel eller ingen moms alls, har diskuterats rätt länge. Framför allt är det vpk som fört fram det kravet. Det har diskuterats i en rad skatteutredningar, där de borgerliga partierna och socialdemokraterna satt sig emot ett genomförande av det kravet. Däremot har de expertutredningar som gjorts i anslutning till dessa skatteutredningar visat att det är fullt möjligt att genomföra en sådan differentiering. Från en del länder har t. o. m. rapporterats att man tycker att det ur administrativ synpunkt är en fördel att ha lägre skatt på livsmedel. I debatten här har det emellertid sagts att man från en rad länder har framfört att det skulle bli komplicerat och krångligt.

Jag har i höst haft tillfälle att resa i en del av dessa länder, och jag passade då på att fråga på finansministerierna om det var oerhört krångligt att ha olika skattesatser på livsmedel och andra varor.

Jag fick svaret att det inte alls var krångligt. Man uttryckte allmänt förvåning över att vi i Sverige har lika hög mervärdeskatt på livsmedel som på andra varor. Det tyckte man stred helt och hållet mot den bild man hade av Sverige som ett land där det genomförts en fördelningspolitik som var gynnsam för de breda lagren. Det har alltså, såvitt jag kan förstå, gjorts undersökningar som visar att det inte finns några svårigheter i detta sammanhang.

Det är naturligtvis bra om handelsministern nu vill underkasta den här frågan en förnyad prövning. I pressen har jag sett att han har tillkallat en särskild utredningsman för att ytterligare undersöka frågan. Jag tycker att den faktiskt är mycket väl undersökt. Men innebär denna prövning ett steg framåt, så hälsar jag den ändå med en viss tillfredsställelse.

Regleringar är av ondo, säger handelsministern. Men nu är det ett faktum, som jag påpekade i mitt första inlägg, att vi har massor av privata regleringar i Sverige. Vad som dominerar inom näringslivet är storföretagen, monopolen och de monopolistiska regleringarna. Frågan är: Skall statsmakterna avstå från att försöka göra någonting åt detta, eller skall statsmakterna gå in och med någon typ av politik, som man gärna må kalla för regleringar, söka

motverka effekterna av monopolens verksamhet? Ingen kan väl inbilla sig att monopolen så att säga har bildats för sin egen skull – eller därför att direktörerna tycker att det är trevligt att träffas, eller av någon liknande anledning. Monopolens syfte är ju att upprätthålla eller höja priserna på de produkter som det är fråga om. Man kan alltså inte bara föra en diskussion som gäller argument för eller emot regleringar, utan de grundläggande frågor man måste ställa är följande: Vilka är det som reglerar ekonomin, och i vilkas intresse sker den regleringen?

Vad det här gäller är ju regeringens fördelningspolitik. Man kan diskutera hur fördelningen av inkomst och förmögenheter har utvecklats i Sverige under de senaste årtiondena. Det finns olika värderingar, olika sätt att räkna osv. Vi hade antagligen under en rätt lång tid en utjämning i samhället. Men under de senaste åren har ju den nya regeringen fört en sådan politik att klassklyftorna har ökat. Man har minskat skatterna väsentligt för de förmögna i samhället och samtidigt lagt nya bördor på löntagarna och särskilt på låginkomsttagarna. Det kan jag inte kalla för en progressiv fördelningspolitik. Det är motsatsen till en god fördelningspolitik, för det ökar klyftorna och försämrar läget för låginkomsttagarna.

Åtgärderna på livsmedelsprisernas område, som jag har tagit upp i min interpellation och som diskussionen gäller, verkar ju samtliga på det sättet att de ytterligare gör fördelningen sämre genom att lägga nya bördor på låginkomsttagarna och barnfamiljerna. Det gäller höjningen av mervärdesskatten, slopandet av prisstoppet på baslivsmedel och sänkningen av subventionerna på baslivsmedel. Handelsministern kan väl inte genom några som helst utflykter i tiden eller rummet komma ifrån att denna politik hårdast drabbar låginkomsttagarna och barnfamiljerna. Det är den frågan jag har velat diskutera med handelsministern. Hans tystnad när det gäller den fördelningspolitiska effekten av regeringens åtgärder på detta område tolkar jag så att han accepterar min framställning men att han själv är anhängare av en sådan sämre fördelning i samhället som dessa åtgärder leder till.

Anf. 11 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Herr Hermansson menar att det finns så mycket regleringar på den privata sidan som är konkurrensinskränkande att detta skulle vara ett motiv för att ha denna prisreglering. Det är dålig logik, tycker jag helt enkelt. I den utsträckning som det finns privata regleringar skall man, genom att tillämpa konkurrensbefrämjande instrument av olika slag, försöka motverka den typen av konkurrenshämmande branschsamarbete. Jag vill understryka, fru talman, att det är just därför man till sist måste urskilja – det borde även herr Hermansson göra – de risker som är förenade med mycket långvariga prisstopp av den typ vi har haft på baslivsmedelssidan. Om man gör lönsamheten dålig och riskerna stora för dem som är verksamma i en bransch, finner man så småningom att det blir färre och färre som är intresserade av att driva ekonomisk verksamhet inom den branschen. Då blir det så småningom monopol, det blir kanske bara en enda tillverkare kvar. Vi kan se sådana tendenser här och där inom livsmedelsindustrin. Det är inte till

fördel, utan till nackdel.

Herr Hermansson sade att direktörerna kanske tycker om att träffas. Ja, en avigsida med prisregleringar är ofta att mer av branschsamarbete framtvingas. SPK t. ex. hinner inte, i branscher där det finns många företagare, tala med var och en, utan man får i stället prata med branschorganisationen – som i sin tur naturligtvis måste vända sig till sina medlemmar. På det här viset kan reglerandet framtvinga mer och mer av för konkurrensen skadliga typer av direktörsträffar och direktörssamarbete.

I frågan om fördelningspolitiken, som herr Hermansson återkommer till, har jag nu sagt flera gånger att slopande av specialregleringar på baslivsmedel är till fördel för alla parter, och då självfallet också för låginkomsttagare. Det är alltså bättre att vi får den typ av utveckling som jag skisserar i stället för mer monopol. Det kommer den vägen att bli lägre prisstegringar på dessa livsmedel än det skulle bli annars.

Anf. 12 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Handelsministern erkänner – och det går inte att förneka – att vi har ett stort mått av privata regleringar i det svenska näringslivet genom storföretag, monopol och monopolistiska organisationer. Han säger att konkurrensbefrämjande åtgärder skall vidtas för att motverka effekten av deras verksamhet. Vi har sett väldigt litet av sådana konkurrensbefrämjande åtgärder, måste jag säga. Tendensen har varit – under den tidigare regeringens långa regeringsperiod och även under den nuvarande borgerliga regeringen – att antalet monopolistiska organisationer har växt och antalet privata regleringar har ökat för varje år i samhället. Den svenska ekonomin har blivit mer genomorganiserad än tidigare, och det är en tendens som fortsätter att verka och som det – såvitt jag kan förstå – inte från regeringens sida föreslagits någon effektiv politik emot.

Jag tror, i motsats till handelsministern, att statsmakterna i ett sådant läge måste gå in med effektiva åtgärder, och åtgärden kan vara ett sådant prisstopp på baslivsmedlen som det vi nu diskuterar. Det motverkar enligt min mening effekterna av de privata regleringarna.

Nu säger Staffan Burenstam Linder återigen att avskaffandet av prisstoppet på baslivsmedel kommer att sänka priserna. Han bestrider uppgifter som tagits fram av de fackliga utbildningsinstituten, vilka tvärtom hävdar att priserna kommer att stiga genom att prisstoppet på baslivsmedel avskaffas. Ingen av oss kan här avgöra vem som får rätt, men jag tror inte att Staffan Burenstam Linder kommer att få rätt på den här punkten.

Fördelningspolitiken under den borgerliga regeringens tid har gått i reaktionär riktning. Det är ett faktum att samtliga de tre åtgärder jag tagit upp och diskuterat – höjningen av mervärdesskatten på livsmedel, slopande av prisstoppet på baslivsmedel och sänkningen av subventionerna på baslivsmedel, som man hoppas riksdagen skall besluta om någon gång i december – höjer livsmedelspriserna. Det drabbar hårdast de lägre inkomsttagarna och försämrar därmed fördelningen i samhället. Detta är ett

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om prispolitiken
på livsmedelsom-
rådet*

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om prispolitiken
på livsmedelsom-
rådet*

faktum som ingen kan bestrida och ingen kan komma ifrån. Och detta är alltså innehålllet i den borgerliga regeringens politik.

Anf. 13 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Ett verkligt obestridligt faktum, herr Hermansson, är att i de länder där man provat på det system som herr Hermansson vill ha har man fått en synnerligen dålig fördelningspolitik.

Anf. 14 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Jag upptäcker återigen att när jag diskuterar den borgerliga regeringens dåliga fördelningspolitik här i Sverige vill handelsministern hela tiden fly utomlands. Är det därför att politiken är så dålig att den inte går att försvara?

Anf. 15 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Jag har lyssnat till den här debatten, och jag tycker att det är C.-H. Hermansson som vid många tillfällen har flytt utomlands. Han har gjort utflykter både i tiden och i rummet. Han har också försökt lyfta upp debatten på en ideologisk nivå. Jag tycker att han tar väldiga risker när han gör det, därför att vid en jämförelse mellan socialistiska system och blandekonomiska system blir ändå den uppenbara slutsatsen den, att man med en socialistisk politik mycket kraftigt har misslyckats med jordbrukspolitik och livsmedelsproduktion. Det är riktigt att man i de länder som provat på en socialistisk jordbrukspolitik har haft låga priser. Men den där lågprislinjen har ju på ett för konsumenterna mycket beklagligt sätt varit kopplad till en stor varubrist. Genom att priserna satts lågt har så små resurser gått till jordbruket att man inte lyckats försörja befolkningen med livsmedelsprodukter. Överallt, vart vi ser i de socialistiska länderna, ser vi varubrist och låga priser. Är det den kombinationen som C.-H. Hermansson vill uppnå är han inne på rätt spår.

Vad sedan gäller fördelningspolitiken är det också fel att påstå att en avveckling av livsmedelssubventionerna generellt sett skulle vara negativ ur fördelningspolitisk synvinkel. Man måste nämligen noga skilja mellan olika produkter. Subventioner på mjölk leder till utjämning. Men det är inte alls lika säkert – det är snarare sannolikt att motsatsen gäller – att kött- och fläsksubventioner leder till utjämning. Ser man på den hushållsbudgetstatistik som C.-H. Hermansson själv hänvisade till kan man konstatera att de pengar som via statsbudgeten går till kött- och fläsksubventioner inte bidrar till någon inkomstutjämning i samhället.

Jag tror med andra ord att C.-H. Hermansson borde närma sig fördelningspolitiken med en viss försiktighet. Om man driver den dithän att det inte finns någonting att fördela är inte mycket vunnet.

6 § Svar på interpellation 1980/81:17 om den svenska vapenexporten

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

Anf. 16 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Maj Britt Theorin har ställt följande frågor beträffande den svenska exporten av krigsmateriel:

1. Hur har svenska Boforskanoner kunnat hamna i Sydafrikas flotta?
2. Har Sverige tillåtit export av flygplan till Sydafrika? Hur stämmer det med vår lagstiftning och FN-sanktionen mot Sydafrika?
3. Sydkorea köpte reservdelar till kanoner, kulsprutor och k-pistar förra året. Har Sydkorea tidigare fått köpa vapnen, till vilka man nu köpte reservdelar? Uppfyller Sydkorea kravet enligt riksdagens beslut?
4. Har regeringen givit tillstånd för export till Indien av ubåtar "fullt anpassbara till nya vapen och konstruerade med tanke på morgondagens krig"? Är ubåtar möjliga för atombeväpning att beteckna som "defensiva vapen"?

Maj Britt Theorin ställer i det inledande avsnittet av interpellationen frågan hur det kan komma sig att Sverige vill riskera sitt internationella anseende genom att "agera krämare på den internationella vapenarenan".

Maj Britt Theorin synes mena att vi helt skall avstå från att exportera vapen. I utredningar, i 1971 års proposition angående krigsmaterielexport, i utskottsbetänkanden och riksdagsdebatter genom åren har dock framlagts skäl till att en viss krigsmaterielexport bör få äga rum. Den sker nu inom ramen för de av riksdagen 1971 antagna riktlinjerna. Dessa tillämpas av regeringen efter beredning inom och mellan berörda departement, och besluten underkastas konstitutionsutskottets granskning. I särskilda fall kan också utrikesnämnden höras, innan ett slutligt ställningstagande görs.

Eftersom Maj Britt Theorin för ett förenklat resonemang som misstänkliggör handläggningen av svensk krigsmaterielexport har jag velat påminna om detta och vill på nytt också ange varför riksdagen ansett att en svensk krigsmaterielexport bör få äga rum.

Vi behöver ett försvar för att upprätthålla trovärdigheten i vår utrikes- och försvarspolitik – alliansfrihet i fred och neutralitet i händelse av krig. Det är av betydelse att detta försvar inte är helt beroende av import av krigsmateriel. För att vidmakthålla en egen försvarsindustri behöver vi av både tekniska och ekonomiska skäl exportera. Av samma skäl kan vi dock inte bli helt oberoende av import av materiel.

Liksom vi anser sig andra länder behöva ett försvar. Eftersom de liksom vi av anförda skäl inte kan vidmakthålla en försvarsindustri som täcker alla materielbehov behöver de importera. Många av dessa länder är intresserade av att köpa från Sverige som ett tekniskt kunnigt och alliansfritt land. Det bör i detta sammanhang också framhållas – eftersom frågan berörs i interpellationen – att vår andel av världshandeln med krigsmateriel är mycket liten.

Avgöranden i frågor angående vår krigsmaterielexport är ofta svåra. Mot

*Om den svenska
vapenexporten*

bakgrund av de erfarenheter som har vunnits under 1970-talet ses nu som bekant reglerna över av den i föl tillsatta krigsmaterielexportkommittén.

Interpellationens första fråga gäller hur "svenska Boforskanoner" kunnat hamna i Sydafrikas flotta.

Enligt den engelska uppslagsbok Maj Britt Theorin hänvisar till är det fråga om 40 mm kanoner installerade på tio minsvepare och tre fregatter. Båtarna är byggda i Storbritannien; de förra kom under sydafrikansk flagg på 1950-talet, de senare i början på 1960-talet.

Sedan början av 1930-talet har Bofors tillverkat 40 mm luftvärnskanoner. En typ licenstillverkades också under andra världskriget i bl. a. England och USA i mycket stora serier. Det kan tänkas att en del sådana licenstillverkade pjäser, eventuellt i moderniserat skick, återfinns också i andra länder än tillverkningsländerna.

Licenstillverkningen utomlands är en av de svåra frågor jag nyss refererade till. Den utreddes senast av 1969 års krigsmaterielkommitté, som fann att "en skärpning av lagstiftningen på detta område inte skulle fylla något praktiskt ändamål och därför heller inte borde vidtas". Frågan behandlas dock på nytt i den nu verksamma kommittén.

Maj Britt Theorin frågar också om vi har tillåtit export av flygplan till Sydafrika. Svaret är att varken militära eller civila plan har exporterats från Sverige till Sydafrika. Över huvud taget har ingen export av krigsmateriel från Sverige till Sydafrika förekommit. Det borde vara känt att Sverige förbjöd sådan export långt innan FN-embargot trädde i kraft.

Den tredje frågan gäller export av krigsmateriel till Sydkorea. Det är riktigt att statistiska centralbyrån redovisar uppgifter om detta. Men vad det här gäller är inte export till Sydkorea som avnämmande. Det rör sig om luftvärnskanoner som installerats på båtar som Sydkorea byggt för ett annat land, Indonesiens, räkning. Exporttillståndet för denna försäljning har tidigare diskuterats i riksdagen. Till Sydkorea som avnämmande har ingen export av krigsmateriel förekommit.

Slutligen frågar Maj Britt Theorin om regeringen har givit tillstånd för export av ubåtar till Indien.

Regeringen har på förfrågan meddelat Kockums att det inte finns något hinder för företaget att förhandla med Indien om en försäljning. Berörda ubåtar är av konventionell batteridrivna typ, projekterad och konstruerad för torpedbestyckning. En anpassning av båtarna till "atombeväpning" är inte möjlig.

Anf. 17 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation.

Den internationella vapenhandeln är ett direkt krigshot. Under 1970-talet har vapenexporten i världen femdubblats. Den svenska vapenhandeln har på fyra år tredubblats. Samtidigt som Sveriges representant i Förenta nationerna deklarerar önskan om en minskning av den internationella vapenhandeln ökade vår egen vapenexport med en halv miljard kronor eller 52 %. Förra året sålde Sverige vapen för över 1,7 miljarder kronor och beräknas 1980

komma över 2-miljardstrecket – en föga meriterande statistik!

Sverige intar i år en tolfteplacering i SIPRI:s statistik över exportörer till tredje världen. Men denna statistik rymmer endast tyngre vapen, dvs. större kanoner och uppåt – 40 % av all vapenexport består av tyngre vapen. Räkna man in alla lättare vapen, ammunition, k-pistar m. m. och exporten till övriga länder intar vi sjunde plats bland världens vapenexportörer.

Hur kan det komma sig att Sverige – välkänt aktivt i nedrustningssammanhang – vill riskera sitt internationella anseende genom att agera krämare på den internationella vapenarenan? Det är bl. a. dessa fakta som ligger bakom interpellationen till handelsministern. I interpellationen tar jag också upp den bristande parlamentariska kontrollen – ja, egentligen avsaknaden av sådan kontroll – licenstillverkningen av svenska vapen utomlands och konsekvenserna av denna, exempelvis att Boforsvapen finns i Sydafrika, och svenska företags ambitioner på den internationella vapenarenan.

Handelsministern delar uppenbart inte min oro. Tvärtom andas hela hans svar en lättsinnig inställning till problemen; ja, en ganska sensationell nyorientering synes vara på väg, där principen om förbud mot krigsmaterielexport överges. Delas denna inställning av övriga borgerliga partier i regeringen – exempelvis av folkpartiet med ansvar för Sveriges utrikes- och neutralitetspolitik – eller står moderaterna ensamma för den?

Handelsministern söker stödja sig på 1971 års proposition, utskottsbetänkanden och riksdagsdebatter som skäl till att en viss krigsmaterielexport bör få äga rum. Vad han glömmer redovisa är att riksdagen på förslag av regeringen i proposition 1971:146 i princip sagt nej till export av krigsmateriel. Jag citerar ur propositionen: "Vägningen av skäl för och emot krigsmaterielexport leder enligt min mening till att huvudregeln av utrikes- och neutralitetspolitiska hänsyn bör vara att sådan export är förbjuden."

I den borgerliga regeringen finns det uppenbart inga moraliska betänkligheter mot en kraftig ökning av svensk vapenexport. Ej heller synes man ha betänkligheter mot att den svenska utrikes- och neutralitetspolitiken undergrävs bl. a. av en kraftig vapenexportökning. I stället säger handelsministern att jag för ett förenklat resonemang, som misstänkliggör handläggningen av svensk krigsmaterielexport, och han "vill på nytt också ange varför riksdagen ansett att en svensk krigsmaterielexport bör få äga rum". Nu har ordet *viss* försvunnit. Vidare säger han: "För att vidmakthålla en egen försvarsindustri behöver vi av både tekniska och ekonomiska skäl exportera. Av samma skäl kan vi dock inte bli helt oberoende av import av materiel." Jag skall återkomma till detta.

Nej, handelsministern, det är inte jag som misstänkliggör, det är tyvärr verkligheten. En mycket kraftig ökning av exporten på några år, avsaknad av parlamentarisk beslutanderätt över exporten, svenska vapen i länder där de enligt vår lag inte får finnas, ingen kontroll över licenstillverkade svenska vapen utomlands – det är sanning och inget misstänkliggörande.

Enligt handelsministern skulle skälet till att riksdagen ansett att en svensk krigsmaterielexport bör få äga rum vara att vi av både tekniska och ekonomiska skäl behöver exportera. Låt mig påminna om vad som sades i

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om den svenska
vapenexporten*

proposition 1971:146, vilket också blev riksdagens beslut: "Uppenbarligen är det också angeläget att vi i fråga om väsentlig materiel är oberoende av utländska leverantörer. Det är dock tveksamt, om dessa omständigheter har så stor betydelse som argument för krigsmaterielexport som ibland görs gällande. Det är visserligen riktigt, som utredningen anför, att det för ett litet land som Sverige med begränsade ekonomiska resurser kan bli svårt att följa med i den tekniska utvecklingen i fråga om all materiel som är av intresse för det svenska försvaret. Klart är vidare att krigsmaterieltillverkare, som kan exportera en del av sin produktion, får möjlighet till större serier över vilka utvecklingskostnader och andra fasta kostnader kan slås ut. Men kostnadsfrågor av denna art kan knappast i framtiden lösas genom att krigsmateriel exporteras från Sverige. Detta skulle kräva att exporten hade en helt annan omfattning än den nuvarande. En sådan utveckling av exporten är otänkbar med hänsyn till vår utrikes- och neutralitetspolitik." Så sade man alltså 1971.

Att Sverige för att vidmakthålla en egen försvarsindustri behöver exportera av både tekniska och ekonomiska skäl, som handelsministern anför, har såvitt jag förstår inget stöd i gällande regler, antagna av riksdagen. Det är visserligen industrins argument, men om detta skulle gälla för hela regeringen är det en sensationell nyorientering. Målsättningen för nu gällande lag framgår av följande citat ur propositionen:

"Vägningen av skäl för och emot svensk krigsmaterielexport leder enligt min mening till att huvudregeln av utrikes- och neutralitetspolitiska hänsyn bör vara att sådan export är förbjuden. Beredskapshänsynen bör emellertid medföra att export tillåts i sådana fall då utrikes- och neutralitetspolitiska skäl mot export saknas eller har ringa betydelse."

Min fråga blir följaktligen: Står handelsministern och regeringen kvar vid riksdagens beslut att krigsmaterielexport i princip skall vara förbjuden?

Så till svaret på mina frågor. Den första frågan lyder: Hur har svenska Boforskanoner kunnat hamna i Sydafrikas flotta? Bakgrunden är denna: 1963 rekommenderade FN sina medlemsländer att införa vapenembargo mot Sydafrika. Ett *ovillkorligt hinder* mot krigsmaterielexport från Sverige till Sydafrika föreligger således. Enligt Janes Fighting Ships årsbok för år 1979-1980 är tio minsvepare av s. k. Thornklass i Sydafrikas flotta utrustade med 40 mm Boforskanoner, tre fregatter av Presidentklassen har vardera en 40 mm och en 70 mm Boforskanon. Även på landbacken använder sig Sydafrika av svenska kanoner, modell Bofors L70.

Handelsministerns svar blir litet av goddag yxskaff. Han säger att båtarna är byggda i Storbritannien och kom under sydafrikansk flagg på 1950-talet och i början av 1960-talet. Handelsministern säger: "Sedan början av 1930-talet har Bofors tillverkat 40 mm luftvärnskanoner. En typ licenstillverkades också under andra världskriget i bl. a. England och USA i mycket stora serier." Och vidare: "Det kan tänkas att en del av sådana licenstillverkade pjäser eventuellt i moderniserat skick återfinns också i andra länder än tillverkningsländerna."

Indirekt får man läsa ut att de svenska Boforskanonerna troligen kommit

---

*Om den svenska
vapenexporten*

till Sydafrika via licenstillverkning i England. Av bilderna som jag visar på kammarens bildskärm framgår det att tre fregatter av Presidentklassen är utrustade med Boforskanoner 40 och 70 mm, men av texten framgår också att modernisering har skett 1969, 1971, 1977 och 1979. Det är snarare på 1970-talet och inte *före* det av FN rekommenderade vapenembargot från 1963 som svenska Boforskanoner placerats på sydafrikanska fregatter. Är det särskilt sannolikt att en modernisering så sent som vid slutet av 1970-talet skulle utesluta modernisering av kanoner? Handelsministern säger i sitt svar: "Det kan tänkas att en del av sådana licenstillverkade pjäser eventuellt i moderniserat skick återfinns också i andra länder än tillverkningsländerna." Det kan inte bara *tänkas*. De finns där – varsågod!

Bilderna 3 och 4 visar att Boforssystemet finns i övrigt i Sydafrika. Texten lyder: Boforssystem i produktion, i tjänst hos många länder inkluderande Argentina, Österrike, Belgien, Danmark, Djibouti, Frankrike, Västtyskland, Indien, Iran, Italien, Israel, Elfenbenskusten, Libyen, Malaysia, Holland, Nigeria, Norge, Peru, *Sydafrika*, Spanien, Uganda, England och Venezuela.

Vi borde kunna vara överens om att den okontrollerade licenstillverkningen är den stora boven när svenska vapen uppträder där de inte bör finnas. Boforsvapen i Sydafrika är ett bevis för att kontroll av licenstillverkning "fyller ett praktiskt ändamål" om man *vill* kontrollera svensk vapenexport. Handelsminister Staffan Burenstam Linder bör om någon veta vad det betyder att man reglerar licenstillverkning och reexport i ett lands lagstiftning. Det var ju handelsministern personligen som sökte övertala USA att Sverige skulle få exportera Viggen till Indien. Viggen är som bekant till över 40 % utlandsberoende – motor, elektronik och beväpning – och USA med stöd av sin lagstiftning om licenstillverkning vägrade Sverige att exportera Viggen till Indien. Den amerikanska motorn tillverkas som bekant på licens i Sverige. Även Sverige *kan* och *bör* naturligtvis skärpa sin lagstiftning beträffande licenstillverkade svenska vapen utomlands – om regeringen och riksdagen så vill.

Handelsministern medger att licenserna är en av de svåra frågorna. Men vad menar handelsministern med att i nästa andedrag återropa 1969 års krigsmaterielkommitté som sade att "en skärpning av lagstiftningen på detta område inte skulle fylla något praktiskt ändamål och därför heller inte borde vidtas". Om den utredningen inte var klokare, skall man av detta uttalande förstå att den borgerliga regeringen inte bryr sig om att svenska vapen, licenstillverkade utomlands, ej kontrolleras i svensk lag? Riksdagen sade 1971 att man utgick ifrån att vederbörande myndigheter begagnar sina möjligheter att förhindra att avtal om produktionssamarbete eller försäljning av tillverkningslicenser utnyttjas för ett kringgående av gällande förbud mot krigsmaterielexport. Då var riksdagen nämligen informerad om att företagen alltid kontaktade krigsmaterielinspektören innan eventuell försäljning av tillverkningslicenser ägde rum och följde de råd som denne gav företagen.

Mina frågor till handelsministern måste bli: Vet handelsministern om att

svenska Boforskanoner tillverkas på licens för Sydafrikas och många andra länders räkning? Hur ser den hemliga licenslistan ut? Är regeringen beredd att medverka till att lagstiftningen skärps när det gäller licenstillverkning?

Min andra fråga i interpellationen är om vi har tillåtit export av flygplan till Sydafrika. Handelsministern svarar att varken militära eller civila plan har exporterats från Sverige till Sydafrika. Över huvud taget har ingen export av krigsmateriel från Sverige till Sydafrika förekommit, säger handelsministern. Men enligt införsel- och utförselstatistik för förra året har 2 ton delar till flygplan till ett värde av 55 000 kr. exporterats till Sydafrika. Min fråga gällde också till vilka plan dessa reservdelar levererats. Om vi levererar reservdelar är det ganska sannolikt att vi tidigare har levererat flygplan. Självfallet finns dessa reservdelar inte under statistiken för krigsmateriel eller vapen. Alla vapen återfinns nämligen inte under den benämningen. Stridsvagnar får man söka under fordon, tillsammans med specialfordon, lastbilar etc., krigsfartyg under fartyg, osv. Under andra rubriker i statistiken finner man att radiotelefoner och radiotelegrafer för 1,1 milj. kr och reservdelar till dessa för närmare 1 milj. kr. exporterats till Sydafrika. En mängd annan materiel, bl. a. navigationsutrustning, har också exporterats dit.

Om nu Sverige inte har exporterat vare sig militära eller civila plan till Sydafrika, varför exporteras då reservdelar till flygplan dit?

Min tredje fråga gällde Sydkorea. Handelsministerns svar klarlägger inte mer än att direkt till Sydkorea har ingen export av krigsmateriel förekommit. Men har vi då exporterat till ett varv i Sydkorea för vidare export till Indonesien? Hur stämmer det med vår lagstiftning, som säger att vi endast får exportera till regeringar? Det var ju för att undvika att svenska vapen skulle falla i orätta händer – dvs. hos vapenhandlare utanför regeringarna – som regeln infördes att endast sälja till regeringar. Har den borderliga regeringen här infört en ny princip?

Min fjärde fråga gällde om regeringen givit tillstånd för export till Indien av ubåtar, som det heter i annonsen, "fullt anpassbara till nya vapen och konstruerade med tanke på morgondagens krig". Jag frågade också om ubåtar möjliga för atombeväpning är att beteckna som defensiva vapen. På den frågan har jag inte fått något svar.

Jag noterar att regeringen meddelat Kockums att det inte finns något hinder för företaget att förhandla med Indien om en försäljning – i klartext ett förhandstillstånd. Handelsministern säger att berörda ubåtar är av konventionell batteridrivna typ, projekterade och konstruerade för torpedbestyckning, och att en anpassning av ubåten till atombeväpning inte är möjlig. Nu annonseras "den nya svensken", som den kallas, i internationella militärtidskrifter som "fullt anpassbar till nya vapen och konstruerad för morgondagens krig". Hur skall man kunna tolka begreppet morgondagens krig som annat än ett kärnvapenkrig?

Min fråga till handelsministern blir följaktligen: Om den nya exportubåten senare kan beväpnas med atomvapen, skulle regeringen då ge tillstånd för en försäljning till ett land som är utrustat med atomvapen? Frågan från min interpellation kvarstår: Är ubåtar för atombeväpning att beteckna som

defensiva vapen?

Slutligen: På nytt framgår det hur väsentligt det är med parlamentariska beslut om vapenexporten och en årlig redovisning till riksdagen av vilken export som skett, till vilka den skett och omfattningen av den, för att allmänheten den vägen skall ha möjlighet att granska vapenexporten. Min fråga till handelsministern blir: Är regeringen beredd att medverka till att en sådan insyn och parlamentarisk beslutanderätt över vapenexporten införs?

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om den svenska
vapenexporten*

Anf. 18 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Den svenska vapenexporten har inte någon gång under efterkrigstiden kunnat betecknas som av handelspolitiska skäl viktig. Det finns intressanta variationer, från 1950-talets export på över 1 % och upp till 1,5 % och fram till 1960- och 1970-talens siffror på omkring 0,5 % – allt räknat på andel av totalexporten och i löpande priser. Det finns således ingen anledning att anta att Sverige skulle gå i konkurs, om landet *inte* skulle exportera några vapen. Så inte heller i dag då Sverige på nytt närmar sig "enprocentsmålet" när det gäller vapenexporten. Men eftersom det är ett fåtal företag som bedriver vapentillverkning och vapenexport, blir denna viktig för just dessa företag, och deras bokslut. Det är i första hand företagsekonomiska intressen som ligger bakom vapenexporten, i Sverige som i andra länder med marknadsekonomier.

Tillsammans med de försvarspolitiska skälen, att förbilliga anskaffningen till den egna försvarsmakten genom längre serier och internationellt utbyte av teknik, ger detta tillräckligt underlag för att utöva påtryckningar på regeringar av olika slag om att vår vapenexport måste fortsätta. Sverige har sitt eget militärindustriella komplex, som med hänsyn till nationens storlek inte är litet och betydelselöst.

Men det är i det här sammanhanget också viktigt att peka på det som Maj Britt Theorin sade nyss, nämligen att de försvarspolitiska skälen heller inte på något sätt kan tas till intäkt för att vi skulle bedriva den vapenexport som vi har i dag. Skulle det vara så att vapenexporten är nödvändig för att vi skulle kunna ha vapentillverkning för vår egen försvarsmakt, skulle den behöva vara av mycket större omfattning, och det finns inga som helst politiska möjligheter i det här landet att få till stånd en vapenexport av den omfattningen. Det är faktiskt också så att de regler som vi har haft under många decennier utesluter tillstånd till vapenexport av försvarspolitiska skäl.

Vad som nu är oroande är att Sverige de två senaste åren, 1978 och 1979, visar en mycket tydlig ökning av vapenexporten. Fram till 1978 var nivån relativt stabil, omkring eller under 0,5 % av totalexporten, men därefter har en mycket stark ökning kunnat konstateras, som Maj Britt Theorin påpekar i sin interpellation. De siffror som finns tillgängliga hittills för i år uppvisar inte heller någon avtagande tendens – tvärtom. Det finns således all anledning att fråga regeringen och i första hand handelsministern, om denna ökande tendens är en medveten satsning från regeringens sida att i rådande

ekonomiska läge tillåta en vapenexport också av handelspolitiska skäl. Vapen är lättsålda, och de svenska vapnen berömda för sin kvalitet, så här finns uppenbarligen en marknad som det kan vara frestande att utvidga. Vi vet också att det är en internationell tendens att framför allt de stora vapenexportörerna i Västeuropa satsar hårt på en utvidgning både av tillverkning och av export.

Så ännu en gång några ord om de svenska bestämmelserna och deras tillämpning och verkan i praktiken. Det är lätt att hålla med Maj Britt Theorin om att svenska vapen dyker upp överallt där de inte borde få finnas. Så har det alltid varit, ända sedan den svenska vapenexporten började uppmärksammas i någon större omfattning på 1950-talet. Nu är vi tydligen på väg in i en liknande situation som för 30 år sedan, den som gjorde att vi fick en debatt, en precisering av bestämmelserna och också på grund av det en tydlig minskning av exporten. Jag vill särskilt påminna om den ofta bortglömda bestämmelsen om förbud mot vapenexport till stater med inre oroligheter och med förtryck av den egna befolkningen. Den passusen i våra bestämmelser har det ofta inte tagits någon större hänsyn till. Vi har friskt exporterat vapen till latinamerikanska diktaturer med öppna inre oroligheter och ett ohämmat förtryck av sina egna medborgare. Nu är det framför allt länder i Sydostasien som det tydligen anses fritt fram att exportera till. Maj Britt Theorin har nämnt Sydkorea, och jag vill följa upp detta genom att fråga handelsministern, om han anser att regimen i Sydkorea *inte* förtrycker sina egna medborgare. Det finns också en intressant passus i interpellationssvaret som gäller just reexport – dvs. export till ett tredje land – av svenska vapen.

Ett annat land som vpk under de senaste åren ofta har tagit upp i diskussionen om vapenexport är Indonesien. Det orättfärdiga annekterandet av Östra Timor och det krig – vi skall kanske kalla det folkmord – som Indonesien bedrivit där är en skamfläck för alla som inte klart tar avstånd. Till Indonesien har Sverige tidigare kunnat sälja vapen med de mest krystade bortförklaringar som någonsin har hörts i sådana här sammanhang, och det vill inte säga litet.

Vad får vi nu läsa i interpellationssvaret? Jo, att Sverige ingalunda har exporterat krigsmateriel till Sydkorea men väl exporterat vapenmateriel avsedd för Indonesien. Vi har alltså här en exakt upprepning av diskussionen i riksdagen för något år sedan om export av vapen till Indonesien. Är Indonesien i krig, har Indonesien inre väpnade oroligheter eller är Indonesien ett land till vilket man utan vidare kan tillåta export av vapen, om inte direkt så i varje fall indirekt via ett land som Sydkorea?

I dag kan vi i Dagens Nyheter läsa att Sverige förmodligen kommer att lägga ned sin röst i FN vid den sedvanliga omröstningen som skall fördöma Indonesiens handlingssätt, FRETILIN:s, motståndsrörelsens, representanter uttalar öppet farhågor för att det är den svenska vapenexporten som ligger bakom detta sensationella beslut. Det är bara att vidarebefordra frågan till handelsministern och den borgerliga regeringen: Kommer Sverige att i FN lägga ned sin röst vid omröstningen, och görs detta i så fall av omtanke om

den svenska vapenexporten till Indonesien?

Slutligen några ord om det större begreppet krigsmaterielexport. Handelsministern svarade för några dagar sedan på min fråga om exporten till Libyen och åtföljande åtaganden om utbildning av libyska medborgare i Sverige. Enligt handelsministern hade detta ingenting att göra med krigsmateriel.

Jag vill aktualisera ett annat land där, enligt min mening, motsvarande problematik föreligger. Det gäller Oman, längst ned på den arabiska halvön, som Sverige tidigare har sålt patrullbåtar till. Även om detta har vi från vpk:s sida tidigare frågat handelsministern. På grund av händelseutvecklingen i området satsar nu USA stort på Oman för att bygga upp baser och landets krigsmakt. Oman har också figurerat i samband med kriget mellan Irak och Iran, precis som Libyen. Anser handelsministern att det inte föreligger någon risk för att de svenska patrullbåtarna kan beväpnas av Oman och att därmed svensk krigsmateriel på nytt kan komma att figurera i ett sammanhang där den inte borde få finnas?

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om den svenska
vapenexporten*

Anf. 19 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Det finns en klar tendens att vapenexportfrågorna förekommer allt oftare i kammardebatterna. Detsamma är förhållandet i dagspress och tidskrifter. Helt visst speglar dessa debatter också ett stigande intresse hos en bred allmänhet i vad gäller vapenexportens orsaker och villkor. Det finns inte heller någon anledning att väja för denna debatt. Det är tvärtom angeläget att ta till vara varje tillfälle att seriöst granska problemet. Förhoppningsvis kan vi då komma till rätta med en hel del av de missuppfattningar som frodas, och förhoppningsvis kan vi också diskutera oss fram till ett underlag för bättre exportregler när dagen kommer för ett beslut i frågan.

Men, fru talman, en debatt om vår vapenexport kan inte föras från någon annan utgångspunkt än den försvars- och säkerhetspolitik som vårt land har bestämt sig för. Skulle Sverige bestämma sig för att helt avskaffa sitt försvar, skulle vapenexporten också försvinna helt. Den krigsmaterielproduktion som vi upprätthåller i vårt land har, enligt min uppfattning, som sin enda uppgift att sörja för den svenska försvarsmaktens materielbehov. Faller detta behov bort ändras förutsättningarna helt och hållet.

Nu tror jag inte att någon total avrustning ligger särskilt nära i tiden. Varje fredsvän måste erkänna det faktum att spänningarna mellan stormaktsblocken inte har minskat. Kapprustningen fortsätter, Nordeuropas strategiska betydelse ökar, och där befinner sig Sverige i en obehaglig skärningspunkt. Att förvandla Sverige till ett militärt vakuum låter sig inte göras i detta läge. Och att ett svenskt försvar har en uppgift att fylla även i djupaste fred framgår av det senaste årets statistik över flygvapnets och marinens ingripanden för att hävda svenskt luftrum och svenskt territorialvatten. Vi har ju skyldighet till detta enligt den internationella folkrätten.

Ändå bedömer vi ju det möjligt att ytterligare skära ned anskaffningen av materiel till det svenska försvaret. Vi gör det av ekonomiska skäl, och om detta råder i stort sett politisk enighet. Men då måste vi också ha klart för oss

konsekvenserna. Det här innebär i sin tur att vår egen krigsmaterielindustri förlorar det som skall vara dess huvudunderlag. Tillverkningsserierna blir inte tillräckligt stora och långa för att kostnaderna per tillverkningsenhet skall kunna hållas på en rimlig nivå. Om vi inte skall göra oss helt beroende av import måste av ekonomiska skäl en del av denna produktion avsättas utomlands. Och inte nog med det – utvecklingen av nya vapentyper måste då i framtiden i ökad grad ske i samarbete med andra länder, länder som tillämpar mer liberala försäljningsregler än Sverige. Här möter vi sannerligen ett snabbt växande problem. Så här långt hoppas jag att handelsministern instämmer i mitt resonemang.

Men vad som då blir alltmer viktigt är valet av kunder, av mottagarländer. De s. k. neutrala länderna i Europa är få och små, och det är f. ö. knappast troligt att de kommer att öka sina inköp från Sverige annat än rent marginellt. Det ligger då nära till hands att den svenska krigsmaterielindustrin kastar sina blickar på den stora gruppen utomeuropeiska länder som inte är knutna till något av stormaktsblocken. Där finns både gamla och nya nationer som gärna skulle vilja köpa vapen från just Sverige, som är väl känt för sin obundna hållning och sin högstående industriteknik. Åtskilliga affärer görs också, och en del av affärerna har gett sina ekon. Några av affärerna har det talats om här i dag. Jag finner det vara på sin plats att varna för den sortens exportdrivar. Krigsmaterielexport är en ganska osäker marknad, även om man tillfälligt kan göra goda vinster. Framför allt är det ont om verkligt stabila neutrala nationer av demokratisk typ. Någon annan typ av mottagnationer har jag svårt att tänka mig när det gäller krigsmaterielexport. Det finns därför all anledning att välja mottagarländer med största urskiljning.

Dagens interpellationsdebatt har till stor del handlat om tillämpningen av nu gällande regler för vapenexport. Låt mig här slå fast att knappast något land har strängare vapenexportregler än Sverige. Ändå torde man kunna säga att svängrummet varit större än vad som i praktiken tillämpats. Själv skulle jag nog gärna ha sett att tillämpningen hade varit ännu strängare. Jag åsyftar här enstaka händelser som inträffat både under socialdemokratisk regeringstid och under de senaste fyra till fem åren. De nuvarande riktlinjerna har ju varit i kraft i snart tio år.

Vad som nu återstår är att dra de rätta slutsatserna och konstruera reglerna därefter. Men jag vill då än en gång understryka att inriktningen av vår säkerhetspolitik blir avgörande för hur framtiden skall gestalta sig i den här frågan.

Maj Britt Theorin gjorde ett påstående och ställde en fråga. Hon påstod att vi var i avsaknad av en parlamentarisk kontroll beträffande vår krigsmaterielexport. Hon frågade hur regeringspartierna såg på detta problem.

Jag vill påminna om att 1969 års utredning faktiskt föreslog inrättandet av ett parlamentariskt organ, ett rådgivande organ, som skulle användas när man skulle bedöma om affärer skulle tillåtas eller inte. Detta avvisade riksdagen. Det passade inte in i det konstitutionella mönstret, enligt vilket ansvaret väl ändå måste ligga på regeringen. Det finns naturligtvis en annan

lösning – den anvisades redan då – och den skulle kunna användas i betydligt större utsträckning i fortsättningen. Nu finns dock utrikesnämnden som är just ett organ där man kan ha ett förtroligt samråd partier emellan och där tystnadsplikt råder. Jag tror nämligen inte att det är möjligt att diskutera affär för affär offentligt – man gör det inte när det gäller andra industriaffärer heller.

Slutligen existerar också konstitutionsutskottet fortfarande med en rättighet och en skyldighet att granska regeringsbesluten. Det har några gånger förekommit att exportbeslut har tagits upp till granskning i konstitutionsutskottet. Vid varje sådant tillfälle har utskottet fått notera att regeringen inte har överträtt de riktlinjer som gäller. Även om de är ganska stränga, har regeringen hållit sig inom deras ramar. Regeringens beslut har alltså inte gett anledning till någon anmärkning. Jag tycker att detta förhållande borde påpekas.

Som jag inledningsvis framhöll är det angeläget att vi får bort en del grava missförstånd och påståenden. Det är faktiskt inte så att den handel det här gäller sker okontrollerat och utan parlamentarisk kontroll.

Anf. 20 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Maj Britt Theorin utläste att det skulle finnas någon sensationell nyorientering i de tankegångar som ligger bakom de beslut som fattades om svensk vapenexport. Jag tror att det var ytterligare ett utslag för den sensationslystnad på detta område som präglar Maj Britt Theorins framställningar över huvud taget.

Huvudregeln att vapenexport bör vara förbjuden är tillkommen därför att man därigenom får ett förfarande som innebär att varje vapenexportärendet blir prövat och för utfärdande av en speciell exportlicens. Jag skulle vara förvånad om inte krigsmaterielexportutredningen kommit till den slutsatsen att detta system bör bibehållas.

Vad sedan beträffar licenstillverkningen har jag i mitt interpellationssvar sagt att detta är en av de svåra frågorna. Maj Britt Theorin frågade varför man skulle citera 1969 års utredning och varför man över huvud taget skulle syssla med vad den kommit fram till. Svaret är mycket enkelt. Genom att påminna om vad denna utredning sade och om den proposition i frågan som sedan den dåvarande regeringen skrev 1971 får vi en belysning av anledningen till att licenstillverkning av olika vapen utomlands funnits under en lång tid, och då i stor skala under andra världskriget. Jag anser faktiskt, Maj Britt Theorin, att det finns all anledning att för att ge en bild av nuläget påminna om detta sakernas förhållande.

Fru Theorin sade sedan att handelsstatistiken visade att vi hade exporterat några reservdelar till flygplan till Sydafrika under föregående år. Ja, nu kan jag inte handelsstatistiken utantill, men jag vet att vi inte har beviljat några exporttillstånd för krigsmateriel till Sydafrika.

Jag anser att Maj Britt Theorin skadar svenska intressen genom denna typ av ryktesspridning. Att en riksdagsledamot i Sverige liksom mer eller mindre låter ana att vi i smyg håller på och säljer krigsmateriel till Sydafrika, är för

landet skadligt. Jag tycker att det är beklagligt. Vi exporterar inte någon krigsmateriel till Sydafrika.

Vad är det då för flygplansdelar som har gått dit? Det kan jag inte nu avgöra. Men Sverige sålde för några år sedan några flygplan av typen Safari till Zambia. I vad mån det är reservdelar till dessa Safariplan som har skeppats till Zambia, och då gått via sydafrikansk hamn, vet jag inte. Jag vet inte heller om det kan vara så att det är fråga om reservdelar till SAS-plan, ty SAS flyger nämligen på Sydafrika och behöver väl antagligen reservdelar där. Om det gäller sådan flygmateriel kanske det också ingår i exportstatistiken. Jag upprepar att jag vet att Sverige inte säljer krigsmateriel till Sydafrika. Jag undrar vad Maj Britt Theorin egentligen har för avsikter med att i riksdagen påstå att Sverige kringgår FN:s förbud mot vapenexport till Sydafrika.

Frågan om Indonesien har flerfaldiga gånger debatterats här i riksdagen.

Beträffande ubåtarna till Indien gäller att de är konventionella och inte avsedda för atombeväpning.

Frågan om att via parlamentariska beslut i stället för regeringsbeslut styra vapenexport är – som Sven-Erik Nordin här sade – prövad av regeringen i början av 1970-talet. Man fann då att det stred mot rikets grundlagar att ha en sådan uppläggnig. Det är i stället så att det är regeringen som kollektiv och inte handelsministern som individ som fattar de olika beslut som just nu diskuteras.

Riksdagens konstitutionsutskott har vidare möjlighet – och begagnar antagligen också den möjligheten – att granska de olika beslut som har fattats av regeringen. Dessa frågor kan också tas upp i utrikesnämnden.

Inför låt mig säga den kanonad av misstänkliggöranden från olika håll av den politik som bedrivs på detta område vill jag, liksom skett i mitt interpellationssvar, ännu en gång påminna om varför Sverige exporterar krigsmateriel. Vi behöver ett försvar för att hävda vår neutralitet i händelse av krig och vår alliansfrihet i fred. Vi vill inte göra oss beroende av enbart import av krigsmateriel. Vi har därför en egen försvarsmaterielindustri. För att detta till sist skall vara tekniskt och ekonomiskt möjligt bör det också finnas utrymme för en viss export, och Sverige importerar ungefär lika mycket försvarsmateriel som vi exporterar.

Låt mig också konstatera att liksom vi i Sverige anser att vi behöver ett försvar måste vi också acceptera att en del andra länder anser att de behöver ett försvar. Låt mig också konstatera att om Sverige skulle finna det lämpligt att helt avstå från export av krigsmateriel innebär det att länder ingalunda därmed kommer att avstå från att köpa vapen, utan i stället kommer att vända sig till t. ex. stormakterna, vare sig det är fråga om USA eller Sovjet. De länder som vill köpa vapen kan då lätt få bindningar av en typ som inte nödvändigtvis gör världen bättre. Världen är full av konflikter och hot. Detta är djupt tragiskt. Men i den värld som vi befinner oss i måste vi ta hänsyn till svenska säkerhets- och försvarsintressen.

Det är för Maj Britt Theorin, som älskar att hävda den högsta av moraliska

dygdeprinciper, ändå värdefullt att ett ögonblick fundera på om det är särskilt moraliskt att göra Sverige till ett försvarsvakuum mellan öst och väst i det mycket känsliga området i Nordeuropa. Jag anser att det vore en utomordentligt dålig moral som kraftigt skulle öka riskerna för internationella förvecklingar.

Om Maj Britt Theorin har pretentionen att vara så utomordentligt tvärsäker, vore det bra om hon kunde erkänna att det här finns problem och att vi bör resonera om dem, i stället för att bara blunda för problemen och skrymtaraktigt framställa sig som moralens störste förkämpe.

Anf. 21 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Handelsministerns anförande gav onekligen intryck av att man när argumenten är dåliga höjer rösten och talar om någonting annat. Och det var intressant att höra att det skulle bli en försvarsdebatt när vi talar om svensk vapenexport.

Jag har över huvud taget inte hävdat att Sverige skall ställa sig helt försvarslöst, om nu handelsministern och herr Nordin är nöjda med det svaret. Men det är inte vad diskussionen handlar om. Den handlar i stället om huruvida de regler som vi i denna riksdag har uppställt tillämpas och följs på det sätt som riksdagen avsåg. Jag menar alldeles bestämt att svensk lagstiftning fungerar dåligt och måste skärpas, om det uppträder svenska vapen i länder där de enligt våra regler inte skall finnas – och det gör det alltså i Sydafrika, och jag har frågat handelsministern om detta.

Världen är full av konflikter och hot, säger handelsministern. Ja, men det kan rimligen inte vara vår uppgift att bidra till fler konflikter och hot i världen, och det är allmänt erkänt att vapenexport är ett bidragande krigshot i världen. Vi har för den skull i denna riksdag bestämt oss för att vapenexport i princip, av utrikes- och neutralitetspolitiska skäl, skall vara förbjuden. Från denna regel får undantag göras, när det inte föreligger särskilda utrikes- eller neutralitetspolitiska skäl. Däremot får aldrig undantag göras när det finns ett FN-beslut mot vapenexport eller ett land befinner sig i krig, har yttre eller inre väpnade konflikter eller befinner sig i närheten av ett krig – enligt riksdagens beslut behöver landet inte ens ha avgett en krigsförklaring.

Det är inte moraliskt förkastligt om man påpekar att det verkar som om de svenska reglerna inte följs, om man berättar om och visar bilder på hur svenska vapen – som handelsministern själv sade troligen licenstillverkade i England – återfinns i andra länder än i de länder som vi har sålt licensrätten till. Man är på handelsdepartementet nu medveten om att licenstillverkade svenska vapen uppträder i Sydafrika. Men jag har inte fått svar på min fråga om handelsministern känt till att de svenska Boforskanonerna tillverkats för Sydafrika och andra länder och inte heller hur denna hemliga licenslista ser ut. Enligt den information som gavs när riksdagen senast, 1971, fattade beslut om svensk vapenexport skall krigsmaterielinspektören och regeringen vara underrättade om varje licensärende. Då borde regeringen känna till varje licensärende som har lett till att svenska vapen finns på ställen där vi inte har tänkt oss att de skall finnas.

Jag är framför allt ute efter att från regeringen få ett klarläggande om man är beredd att skärpa lagstiftningen på detta område. Det svar som handelsministern här har gett pekar i stället på att regeringen är beredd att öppna gränserna för en ökad vapenexport. Riksdagen var mycket bestämd när den sade ifrån att vapenexport icke får ske av sysselsättningskäl eller av ekonomiska skäl. Att industrin önskar det är någonting helt annat – riksdagen har avvisat det.

Jag skulle bli mycket glad om jag har fel när jag i de uttalanden som handelsministern har gjort har läst in en nyorientering. Och jag skulle bli mycket glad om regeringen verkligen är beredd att hålla fast vid och tillämpa de stränga regler som vi har samt se till att de luckor som finns i lagstiftningen täpps till. Det är ju inte bara i Sydafrika som det finns svenska vapen. Det finns tyvärr i en mängd andra länder dit vi inte har gett tillstånd för vapenexport och där vi inte har tänkt oss att svenska vapen skall finnas.

Det är inte av sensationslystnad som jag tar upp dessa frågor, handelsministern. Det är min uppgift som riksdagsledamot att följa de frågor som riksdagen har fattat beslut om. Det är min uppgift att ställa frågor till en minister hur vederbörande har verkställt sina skyldigheter. Det är också min uppgift att fråga en minister: Vad har ni för ambitioner på detta område? Om jag då läser in fel ambitioner i interpellationssvaret, så var vänlig och tala om det. Säg då att ni inte har ambitioner att öka den svenska vapenexporten utan att ni vill hålla den på en rimligt låg nivå.

Men faktum är att den svenska vapenexporten har ökat katastrofalt under de senaste åren, och man frågar sig: Vad finns det för vilja bakom detta? Hur kan det komma sig att Bofors förra året ökade sin försvarsenhet med 600 människor? Jo, därför att exporten från Bofors har ökat så kraftigt. Om Sverige minskar sina vapeninköp, så måste man enligt industrin öka exporten. Är det regeringens uppfattning att det skall gå till på det viset? Vapenhandeln blir ju inte svart när andra sysslar med den och vit när Sverige gör det. Den är lika svart i båda fallen.

Har vi beslutat i lag att en vapenexport i princip skall vara förbjuden och att vi bara skall göra undantag för neutrala länder och för länder som inte befinner sig i konflikt, så måste vi också se till att den lagstiftningen fungerar. Jag har inte fått något svar från handelsministern, om han är beredd att skärpa lagstiftningen på detta område och om han är beredd att se till att licenstillverkningen verkligen förs in under den svenska lagstiftningen. Jag har heller inte fått veta hur den hemliga licenslistan ser ut, den lista som handelsministern självfallet borde känna till.

Anf. 22 HANS LINDBLAD (fp):

Fru talman! Jag tänker begränsa mig till att ta upp funderingar kring frågan i vilken mån vapenexporten är värdefull för att vi skall kunna behålla en sådan försvarsindustri som vi behöver i det här landet. Bakgrunden är att utvecklingen när det gäller försvarsanslagen har lett till en successiv minskning av den andel som går till materielltillverkningen, och en lång rad av de försvarsmaterieldelar med vilka vi hittills har kunnat försörja oss själva

kommer inte att kunna tillverkas, om vi bara har det svenska försvaret som kund. Överbefälhavaren har nyligen i sin programplan redovisat några av de sektorer som skulle komma att drabbas, och jag skall närmare beröra dem.

Innan jag gör det vill jag emellertid tillägga att det förhållandet att en inhemsk tillverkning av ett vapen upphör inte nödvändigtvis behöver betyda att vi går miste om vapnet i fråga. Vi kan i de flesta fall köpa det utifrån. Men frågan är för vilka områden det är särskilt angeläget att ha en kompetens inom landet och för vilka områden detta har mindre betydelse. Jag tror att behovet av egen kompetens varierar från område till område.

Låt mig först ta pjäsmaterielområdet. Efter den nuvarande arméhaubitsen och pjäserna för det rörliga kustartilleriet har vi inga order på kanoner eller haubitsar. ÖB säger att utvecklingskompetensen på det här området bedöms gå förlorad under innevarande programplanepериод, alltså inom de närmaste fem åren. I klartext betyder det att i den mån Bofors skall fortsätta att tillverka kanoner under det närmaste årtiondet så måste det till stor del röra sig om tillverkning för export, eftersom den svenska marknaden mer eller mindre faller bort om några få år. Frågan är då: Är det värdefullt för oss att ha den här kompetensen inom landet? Den frågan kan jag inte svara på. Jag vet visserligen att det för vissa av de här kanonerna, t. ex. för luftvärnskanonerna, finns utomordentligt bra industrier också i andra länder, men när det gäller t. ex. kustartilleripjäser vet jag inte hur det förhåller sig. I alla händelser ligger de svenska beställningarna så långt fram i tiden att det är svårt att över huvud taget ha en uppfattning i den här frågan nu, men man kan ändå våga konstatera att kompetensen när det gäller pjästillverkning kommer att försvinna ur landet om vi bara räknar med de beställningar som det svenska försvaret kommer att göra. Om det sedan är värdefullt att kompetensen bevaras eller inte, vet vi inte i dagsläget, men naturligtvis bidrar tillverkningen på export till att vi behåller en viss handlingsfrihet på det här området.

När det gäller tillverkningen av övervattensfartyg – alltså, i klartext, Karlskronavarvet – säger ÖB att denna kommer att befinna sig i en kritisk situation redan om ett eller två år. Sanningen är ju att man inte har en enda beställning på fartyg i plåt att arbeta med efter det att minfartyget Karlskrona nu snart är färdigt. De beställningar som gäller nya ytattackfartyg är aktuella tidigast i slutet av 1980-talet. Här kan man säga att det är alldeles uppenbart att Karlskronavarvet icke kommer att finnas kvar som varv om man bara har beställningar från det svenska försvaret. Men kan varvet upprätthålla verksamheten med hjälp av tillverkning på export, finns det en möjlighet för det svenska försvaret att i slutet av innevarande årtionde lägga beställningar där.

Är det värdefullt eller inte för försvaret att Karlskronavarvet finns kvar? Ja, det är också svårt att svara på.

Patrullbåtar har gjorts i Norge – utmärkta sådana. Torpedbåtar har tidigare gjorts i Västtyskland. Nästa generation av ytattackfartyg, där Sverige skall ange specifikationerna, är det kanske möjligt att bygga på

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om den svenska
vapenexporten*

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om den svenska
vapenexporten*

utländskt varv. I så fall skulle vi i och för sig ur försvarssynpunkt kunna avstå ifrån Karlskronavarvet. Men det vet vi alltså inte nu. Det finns en osäkerhet här.

Visar det sig i slutet av 1980-talet att de svenska specifikationerna för ytattackfartyg är speciella och att inget utländskt varv är berett att till rimliga kostnader göra en serie enkom för Sverige, då står vi i en besvärlig situation.

För egen del gör jag den bedömningen att det förmodligen är värdefullare för oss att behålla Karlskronavarvet än Bofors, om jag bara håller mig till pjässidan.

Nästa fråga gäller torpedverkstaden, som finns i Motala. Situationen är ju den att verkstaden f. n. hålls uppe genom dels svenska beställningar, dels också export till Norge och Danmark. ÖB säger att verkstaden svårligen kan upprätthållas under 1980-talets senare del utan en omfattande export – och den gäller fortfarande våra två närmaste grannländer.

Jag tror att man ifrån försvarssidan mycket klart kan säga att det vore väldigt tråkigt om torpedverkstaden försvann. Vi vet ju att just på det här området, i den här nischen, ligger Sverige långt framme. När det gäller prestanda, styrbarhet och även framtida målsökning går det inte att köpa torpeder av samma kvalitet utifrån. Risken är alltså att om torpedverkstaden ramlar bort blir det svårt att få moderna torpeder i framtiden.

Jag tycker att det här är ett typiskt exempel på ett område där det finns starka försvarspolitiska skäl för att hålla uppe en industri. Men det blir dyrt med bara de svenska beställningarna. Och här kan man tillägga att det hittills har varit aktuellt med beställningar bara från våra nordiska grannländer och veterligen inte från några andra länder, i varje fall inte i närtid.

Något som överbefälhavaren talar ganska mycket om är ammunitionssidan. Tyvärr är väl det ett område där exporten gör varken till eller ifrån. Det är i stället risk för att vi blir helt importberoende, åtminstone på vissa punkter. Och det kan vara mycket besvärande, särskilt som det leder till att vi i fred måste skaffa sådant som vi annars kunde få genom s. k. krigsproduktion.

Det sista jag vill ta upp – och det finns inte berört i ÖB:s programplan – är gevärsfaktoriet i Eskilstuna, som i dag icke har några beställningar från det svenska försvaret mer än några nödlösningar utan som väsentligen bygger på export. Där kan man säga att nästa objekt som är aktuellt är ett nytt handeldvapen för armén. Det kan i och för sig importeras, och där är det inte fråga om reservdelar och långa bindningar. Det finns alltså inte några starka försvarspolitiska skäl att ha kvar gevärsfaktoriet. Och kanske är det då lika bra att säga: Lagg ned det, för det finns inte några försvarsargument utan möjligen sysselsättningsargument för att behålla det.

Den industri som man snarast vill bevara är till stor del elektronikindustri och liknande industri. Men det handlar alltså om att göra en gradering av industrierna: somliga är angelägna att ha kvar, andra är inte angelägna att ha kvar. Och låt oss då skilja ut att ibland är det försvarshänsyn och i andra fall sysselsättningshänsyn som är viktiga.

Anf. 23 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Handelsministern tog inte upp ett enda av mina spörsmål. Därför vill jag återvända till i varje fall två punkter.

Handelsministern talar om en kanonad av misstänkliggöranden i de här debatterna. Det är klart att man måste reagera när man tittar på handelsstatistiken och finner en tydlig höjning av vapenexportens andel. Fram till 1977 hade vi en relativt stabil nivå – det kunde röra sig om 0,5 % av totalexporten under eller över denna nivå – och så har det varit sedan 1960-talet. Men sedan 1978 har vi alltså en väldigt kraftig ökning med 20 %. 1979 blev det ytterligare en ökning med 30 %. Det är alltså fråga om en klar avvikelse från trenden under de senaste 20 åren. Det är klart att man reagerar och frågar sig vad detta beror på.

Jag upprepar alltså min fråga till handelsministern: Är det av handelspolitiska skäl som regeringen just dessa år – vi vet ju att vi har ekonomiska svårigheter o. d. – släpper fram den här ökade vapenexporten?

Om vi skall tala om de försvarspolitiska skälen måste det framhållas att vi har klarat oss med en nivå på vapenexporten med ungefär 0,5 % av totalexporten – om man nu godtar argumentet att vi måste exportera en del. I 20 års tid har det ju räckt med en begränsad export för att upprätthålla tillverkningen av de omtalade långa serierna. Även det kan vara diskutabelt, men låt oss t. v. lämna den frågan. Vad jag vill veta är varför det blev en sådan ökning 1978/79. Jag vill också veta hur handelsministern ser på den fortsatta utvecklingen. Vi är snart framme vid 1980 års slut och har således flera månaders statistik att titta på. Hur tänker sig regeringen utvecklingen för vapenexporten 1981/82? Det måste väl finnas något slags planläggning också på det området? Man låter det väl inte gå på en slump. Det är vad som är intressant att få veta någonting om.

Sedan till frågan om Indonesien, som försvarsministern enligt min mening väldigt "lätt" hoppade förbi. Det är verkligen intressant att ta del av det som står i interpellationssvaret, kombinerat med uppgifterna i pressen i dag. Vi har debatterat Indonesien förut, men då med andra handelsministrar. Jag tror att Hadar Cars var handelsminister på den tiden då det begav sig. Han hade all möda i världen att försvara den mycket egendomliga exporten av svenska vapen till Indonesien. Det rörde sig då, som i så många andra fall, om Bofors luftvärnskanoner. Via Sydkorea har vi uppenbarligen fått en export till Indonesien, och denna har tydligen godkänts av krigsmaterielinspektionen och handelsdepartementet. Är det så? I så fall måste man komma tillbaka till frågan: Hur är det med Indonesien och Östra Timor? Är det inre oroligheter, är det krig eller vilka förhållanden är det i dessa stater som spelar in? Och varför har Sverige – enligt pressuppgifter – beslutat sig för att lägga ned sin röst när det gäller omröstningen om FN-resolutionen att fördöma Indonesien?

Dessa frågor är mycket viktiga, och de är intressanta såväl för det svenska folket som för den internationella opinionen. Jag tycker att handelsministern inte bara kan gå förbi dem under tystnad utan att han är skyldig att svara på dem.

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Om den svenska
vapenexporten*

Anf. 24 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Hans Lindblads analys är av stort intresse ur många synvinklar. Det perspektiv som där framskymtar ger oss verkligen en tankeställare. En jämförelse mellan de enorma summor som vi är beredda att satsa på det ekonomiska försvaret och riskerna med att inte göra det framstår naturligtvis som bekymmersam ur neutralitetssynpunkt. Anledningen till dessa satsningar är att vi vill att vissa industrigrenar inte skall komma under en viss storlek, eftersom det i ett krisläge skulle vara utomordentligt besvärligt för oss, och att industrier väsentliga för oss med hänsyn till vårt beroende av utlandet kan komma i sådana svårigheter som Hans Lindblad anger och som beror på att materielanslagen till det svenska försvaret har sjunkit så kraftigt. Men jag tror ändå inte att det kan få leda oss till den slutsatsen att vi har särskilda riktlinjer för exporten av krigsmateriel med hänsyn till de i sig betydelsefulla hänsyn som Hans Lindblad talar om. I grunden bör ligga bedömningar av den typ som görs i samband med att vi nu liksom tidigare tar ställning till vilka länder som vi över huvud taget skall exportera till.

Sedan till frågan om varför krigsmaterielexporten ökar. Också den frågan har besvarats många gånger tidigare i riksdagen, men jag skall på nytt besvara den. Låt mig påminna om att prisstegringar förekommer såväl på detta område som på andra områden. Det gör att man får en stegring i de exportsiffror som vi här diskuterar. Dessutom är det säkert så att prisstegringarna på detta område, som är tekniskt synnerligen avancerat, kommit att bli särskilt stora. Om vi i stället ser på hur stor andel av den svenska exporten som försvarsmateriel har, finner vi att det har gått upp och ner mellan åren. Det har tidigare varit år då försvarsmaterielens andel varit väl så hög som den f. n. är.

Östra Timor är ett spørsmål som inte förekommer i den interpellation som jag f. n. besvarar, och det är dessutom ett spørsmål som hanteras av utrikesdepartementet. Jag föreslår att Oswald Söderqvist ställer en fråga till utrikesministern, så får han tillfälle till debatt med honom.

Jag kan försäkra Oswald Söderqvist att regeringen i detta sammanhang inte tagit några hänsyn till våra intressen av att exportera vapen. Det föreföll som om Oswald Söderqvist trodde det.

Slutligen till Maj Britt Theorin: Det får inte bli något missförstånd i fråga om att Maj Britt Theorin har fullständig rätt att ställa frågor till mig rörande hanteringen av vapenexporten. Det är dessutom bra att det ibland blir tillfälle till debatt om detta. Men vad jag sade – det är det som inte bör missförstås – är att man genom att misstänkliggöra Sverige för att sälja vapen till Sydafrika inte tjänar svenska intressen utan snarare skadar svenska intressen.

Anf. 25 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Jag hälsar med tillfredsställelse att tonen har dämpats något hos handelsministern när det gäller frågan om den öppna och fria debatten.

Självfallet skall det inte misstänkliggöras, om det inte förekommer någon export till länder som vi inte har beslutat om. Tyvärr förekommer det svenska Boforskanoner i Sydafrikas försvar. Tyvärr förekommer de där på grund av brister i vår lagstiftning där licenstillverkning inte regleras. Vad jag med denna interpellation har avsett är att få ett besked om handelsministern är beredd att medverka till att de bristerna undanröjs.

Det förekommer som sagt svenska Boforskanoner i Sydafrikas flotta och i Sydafrikas armé. Det kan vi hämta uppgifter om i internationella, mycket seriösa böcker. Jag har inte heller fått det förnekat här.

Jag vill ha ett erkännande av handelsministern att det är en brist i lagstiftningen när vi i Sveriges riksdag inte kan hålla licenstillverkningen under parlamentarisk kontroll.

Varför skulle vi då vara så oroliga för att få en parlamentarisk beslutanderätt? Andra länder håller sig med detta. I den amerikanska lagstiftningen finns en parlamentarisk kommitté som fattar beslut om export av vapen. I vissa fall driver man frågan också upp i senaten. I vissa fall – vilket jag kan förstå – är exporten hemlig, men det är i mycket få fall som man gör den hemlig.

Varför skulle vi i Sverige vara mera rädda för en öppen debatt omkring de exporter vi tillåter och de länder som vi tillåter export till? Det borde tvärtom vara enklare och bättre för en regering att riksdagen regelbundet en gång om året fick diskutera principerna, fick de uppgifter den behöver ha och kunde utkräva ett parlamentariskt ansvar av en parlamentarisk nämnd som skall fatta beslut. Kan andra länder hålla sig med en sådan lagstiftning, kan naturligtvis också Sverige göra det.

Det är inte fråga om att misstänkliggöra, utan det är tvärtom en fråga om demokrati och inflytande.

Får jag sedan bara påminna om Östra Timor, som vi vid ett flertal tillfällen haft uppe här i kammaren, och det Janusansikte, den dubbelmoral, som Sverige har hållit sig med under de borgerliga regeringarnas tid – å ena sidan ett stöd åt befrielse rörelsen på Östra Timor i dess kamp för självbestämmanderätt, å andra sidan tillåtelse till vapenexport till Indonesien, som bekämpar samma befrielse rörelse.

Det är med beklagande – jag hoppas verkligen att det inte är sant – som man i dagens tidningar kan läsa att den borgerliga regeringen är beredd att överge sitt stöd åt befrielse rörelsen på Östra Timor. Sedan må det bli var och en fritt att tolka vad orsakerna till detta är. Det vore att beklaga om den svenska utrikespolitiken skulle förändras så, att man inte skulle fortsätta stödet till de befrielse rörelser som man tidigare har stött.

Det finns en fråga på handelsministerns eget område – som jag vågar ge mig in på, eftersom han i slutet tog upp den – nämligen frågan om prisutvecklingen. Låt mig säga att jag ganska ordentligt har granskat den men att handelsministern egentligen borde vara mer kunnig än vad jag är på det området; dvs. inflationen.

Den svenska vapenexporten har mellan 1973 och 1979 ökat 5,22 gånger eller med 422 %. Inflationen, konsumentprisindex, har under samma tid

*Om den svenska
vapenexporten*

ökat 1,75 gånger eller med 75 %. Det innebär att vapenexporten har ökat tre gånger snabbare än inflationen – och att inflationen bara kan förklara en tredjedel av vapenexportens ökning. Vapenexporten har i reella termer ökat tre gånger mellan 1973 och 1979.

Kan den kostnadsfördyringen då, som handelsministern antydde, bero på någon form av teknikförbättring eller liknande? Det är väl snarare så att en prisökning egentligen mera är följden av frånvaron av egentlig konkurrens, dvs. att det finns ett kontraktsförhållande mellan vapenindustrin och staten. – Det finns väl ingen svensk jämförelse gjord på det här området, men det finns internationella. Om man granskar den internationella teknikförbättringen för större vapensystem – för t. ex. stridsvagnar ligger prisutvecklingen på 5–6 % mer än KPI och för krigsflygplan på mellan 9 och 12 % mer än KPI – finner man att det där har införts nya generationer vapen. Ett ungefärligt genomsnitt för Sveriges del på, om jag räknar högt, 5 % över konsumentprocentindex – men det är mycket osannolikt att vi skulle ha uppnått en sådan förbättring på vapnen i Sverige – betyder en extra prishöjning med bara 34 % på 6 år. Kvar står då fortfarande en ökning av den svenska vapenexporten med mer än en fördubbling under perioden mellan 1973 och 1979. Hur man än räknar – med hjälp av konsumentprisindex eller med hjälp av teknikförbättringar i internationell statistik – kommer man fram till att den svenska vapenexporten har ökat mycket drastiskt under dessa år. Det måste rimligen finnas något motiv bakom den borgerliga regeringens agerande.

Jag skulle vara glad för att få svar av handelsministern på min fråga, om han är beredd att medverka till att lagstiftningen skärps där det i dag finns luckor i den, dvs. att licenstillverkning av vapen förs in under svensk lagstiftning. Jag skulle ha varit dubbelt glad, om han hade sagt att det vore bättre med parlamentarisk beslutanderätt som i andra länders lagstiftning och parlamentarisk kontroll via årlig redovisning till Sveriges riksdag. Då skulle det aldrig ha kunnat uppstå inflammerade debatter och misstänklighöjanden. En öppen redovisning är alltid av godo för ett demokratiskt samhälle. Det vore av godo också för Sverige att regelbundet få en öppen redovisning av vår vapenexport och därmed också – vilket jag menar är en central fråga – parlamentariskt beslutande över vapenexporten. Därmed kunde medborgarna i vårt land utkräva ansvar av sina politiker.

Anf. 26 HANS LINDBLAD (fp):

Fru talman! Jag tror, mot bakgrund av de relativt minskade försvarsanslagen, att vi får finna oss i att fler av våra materiellag kommer att importeras, så att den andelen blir större. Jag tror alltså att en del av den vapentillverkningen i Sverige upphör. Men det är nog inte särskilt farligt, eftersom vi kan köpa materiel utifrån.

Jag nämnde som exempel handeldvapnen. Det är kanske inte något starkt försvarsönskemål att gevärsfaktoriet i Eskilstuna finns kvar. Bofors på artillerisidan är sannolikt inte heller någon väldig fråga ur försvarets synpunkt. Om tillverkningen bör finnas kvar vid Karlskronavarvet är mer svårbedömt. Däremot kan man peka ut vissa sektorer som det vore

synnerligen tråkigt att bli av med. Dit hör radarsidan. Om t. ex. L M Ericsson i Mölndal inte kunde fortsätta, skulle detta sannolikt vara mycket beklagligt ur en del synpunkter, eftersom det tillverkas saker där som är speciella för Sverige. En del av den tillverkningen exporteras, vilket underlättar. Jag har nämnt torpedverkstaden.

Önskvärt är att man från försvarssidan – kanske i försvarskommittén, där jag är ledamot – kunde ange vilka områden som det är önskvärt att vi försöker ha kvar och vilka som inte är lika angelägna. Det är alltså inte så att alla försvarsindustrier är lika angelägna.

Man kan här ta två exempel.

Det ena gäller flygplanet. Om vi skall köpa det utifrån måste vi bestämma oss fem eller tio år i förväg. Planen levereras sedan under tio års tid och underhålls i 20 eller 25 år. Det innebär att vi tecknar kontrakt som sträcker sig 30 år framåt i tiden. Det blir därmed en mycket stark bindning. Det behövs hela tiden reservdelar, underhåll och utbildning.

Den andra extremen är handeldvapen, som man kan köpa nästan över disk vid ett tillfälle. Det ger egentligen inga bindningar till den andra makten.

I fråga om hela sortimentet gäller det att bedöma vad det är angeläget att ha kvar inom landet för sådana vapen som vi har speciellt svenska krav på och där det krävs en speciellt svensk profil eller där det är känsligt att under en lång tid bli beroende av en stormakt. Vilka materielslag är det inte lika farligt att bli importberoende av? En sådan analys kommer att visa att en del av vapenexporten har stor betydelse för försvaret. Andra delar av vapenexporten gäller sådana sektorer som inte är oundgängligen nödvändiga för oss utan där det finns en stor internationell marknad och där vi kan ta ett importberoende.

Jag har uteslutande uppehållit mig vid synpunkten att det är angeläget att få så bra materiel som möjligt. Det är i och för sig inget egenvärde i att materielen är svensk, utan egenvärdet för Sverige gäller bara de fall där materielen är specifik av tekniska skäl eller där man vill undvika en långsiktig bindning.

Alla andra argument, t. ex. sysselsättningskäl, bör inte åberopas i detta sammanhang, även om jag tror att det, när det kommer till kritan och man finner att det inte är något intresse ur försvarets synpunkt att ha kvar exempelvis gevärsfaktoriet eller Karlskronavarvet, ändå blir ett förfärligt liv på de orter som det gäller. Det gäller generellt all industripolitik, att när sysselsättningen försvinner på en ort, så är man emot det på den orten. Det är självklart. Men det är i sådana fall fråga om sysselsättningskäl och inte primärt försvarsskäl.

Anf. 27 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Nej, Staffan Burenstam Linder, det går inte att skylla på inflationen. Jag har i min framställning inte på något sätt talat om förändringar i löpande priser. Man kan naturligtvis här liksom i alla andra fall se en tydlig inflatorisk effekt. Men om vi håller oss till vapenexportens procentandel av den totala utrikeshandeln – det är det som är intressant –

eller om den räknas om till fasta priser med exempelvis 1979 som basår, så får vi detta språng i slutet av 1970-talet. Vi är på väg mot en andel på 1 % när det gäller vapenexportens andel av totalexporten. En sådan siffra har vi inte haft sedan slutet av 1950-talet. Hela 1960- och 1970-talen har andelen pendlat omkring 0,5 %. 1971 utgjorde den 0,56 %, 1975 utgjorde den 0,42 % och 1977 uppgick den till 0,41 %. Räknar man om det till fasta priser ser man samma mönster. Men 1978 hoppade andelen plötsligt upp till 0,67 %. Under fjolåret, 1979, uppgick andelen till 0,97 % av totalexporten. Det är en mycket kraftig och mycket tydlig ökning av vapenexportens andel. 1980 års siffror – så långt de nu är tillgängliga – visar på samma mönster. Då kan man väl inte stiga upp och tala om inflation och sådana saker. Det är ju goja. Det har förekommit en tydlig ökning av vapenexportens andel av den totala exporten. Därför måste man reagera, och handelsministern har inte svarat på frågan hur han tänker sig den fortsatta utvecklingen under 1980-talet. Detta vore det intressant att få veta. I västeuropeiska stater av typen Frankrike och Västtyskland satsar man mycket hårt på vapentillverkning och vapenexport just i det rådande ekonomiska läget. Det är svårt att placera andra varor, men vapen har alltid varit lättsålda och är det fortfarande. Skall vi dras med i den karusellen eller inte? Det är det som är frågan till regeringen och ingenting annat.

Slutligen ytterligare några ord om Indonesien. Handelsministern har i och för sig inte att svara för utrikespolitiken, och Hans Petersson i Hallstahammar kommer också att ställa en fråga till utrikesministern om detta. Men handelsministern har ansvaret för exporten av Bofors luftvärnskanoner via Sydkorea till Indonesien. Har handelsministern och krigsmaterielinspektionen givit klartecken till denna export? Handelsministern medger själv i interpellationssvaret att sådan export har skett, trots att Indonesien har problemet med Östra Timor. Jag kan inte beteckna detta som annat än ett krig mellan två stater, ett krig som har fördömts av FN. Här är uppenbarligen en svängning inom den svenska regeringen på gång. En intressant fråga är: Har ni gett klartecken för denna export via Sydkorea eller har ni inte gjort det?

Anf. 28 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Maj Britt Theorin undrade för en stund sedan om vi i Sverige är rädda för en debatt beträffande vapenexport och om det skulle vara orsaken till att vi har sådana regler och bestämmelser som vi har. Detta gör mig litet fundersam, och ännu mer fundersam blir jag när hon som ett föredömligt exempel anför USA. Det är ju inte på något sätt fråga om jämförbara storheter. Var och en vet att när det gäller USA är det inte bara export av krigsmateriel som underkastas kongressbeslut. Man kan ju där införa exportförbud t. o. m. för spannmål. Det har att göra med den omständigheten att USA bedriver utrikespolitik i samband med handel, och naturligtvis i all synnerhet när det gäller handel med krigsmateriel. Det var ett illa valt exempel som här anfördes.

Vi får inte glömma bort att den svenska vapenexporten registreras mycket

noga. Uppgifterna finns ju i statistiken. Vad man däremot inte kan få fram är varje avtal för sig – vad det innehåller och hur länge det gäller. Men ett och annat läcker ju ut – det framgår av de debatter som vi allt som oftast har i kammaren kring dessa frågor.

Jag kan inte hålla med om att det är omöjligt att utkräva ett parlamentariskt ansvar. Hur många gånger skall man behöva upprepa det faktum att detta parlamentariska ansvar utkrävs via dechargegranskningen? Det gäller handelsministern precis som alla andra statsråd. Jag vill säga detta eftersom det är oerhört viktigt att allmänheten inte bibringas felaktiga uppfattningar i denna fråga. Vad vi skall sträva efter, ärade kammarledamöter, är att föra ut sanningen till folket, så att missförstånden undanröjs.

I anslutning härtill skulle jag gärna ha sett att det någon gång också från regeringens sida talades om hur många förfrågningar som har kommit in och beträffande vilka krigsmaterielinspektören har avrått från att man skulle gå vidare till regeringen. Jag tror att det är angeläget att understryka betydelsen av att vi ser till att vårt ansvariga statsråd i den här frågan har tillräckligt med råg i ryggen. Jag kan gott tänka mig att framför allt krigsmaterielinspektören allt som oftast får uppleva att man envist försöker få tillstånd till export till vissa länder – en export som är diskutabel eller omöjlig och inte alls förenlig med de intentioner man hade när riktlinjerna antogs.

Men om denna positiva del i regeringens arbete får vi tyvärr höra alldeles för litet. Jag tror att det vore nyttigt för en balansering av debatten att också detta vägdes in i bilden. En och annan olycka sker ju, och den ger alltid sitt eko, som jag har noterat tidigare här i dag.

Anf. 29 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Med anledning av Sven-Erik Nordins senaste påpekande vill jag till att börja med säga att vapentillverkande och vapenexporterande företag ju inte har någon svårighet att läsa de riktlinjer som finns för vapenexport. I den mån man av så att säga företagsegna intressen skulle vilja exportera till ett visst land så vet man att det ändå inte går, och därför kommer man inte till krigsmaterielinspektören eller handelsministern och frågar. Detta gör ju att det inte går att få något rättvisande mått av det slag som Sven-Erik Nordin efterlyser.

Dock är det naturligtvis så att företag i olika fall anser att riktlinjerna borde tolkas på ett visst sätt och därför kommer och frågar. Det händer därför också ganska ofta att vi har tillfälle att efter den prövning som sker inom regeringskansliet säga att en viss exportaffär inte är tänkbar. Men, fru talman, det kommer att vara omöjligt att ange något enkelt mått, vilket är just vad Sven-Erik Nordin skulle vilja att handelsministern gjorde för att så att säga balansera denna debatt.

Anf. 30 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Jag måste säga till herr Nordin att han lyssnar som en viss potentat. Vad jag sade var att den öppna debatten är av godo för en demokrati. Det är naturligtvis en stor fördel om vi kan dra nytta av andra

länders lagstiftning, här i Sverige. Jag tror inte att man har försökt dölja vapenexporten i reglerna. Det var inte det jag sade. Om herr Nordin fick den uppfattningen måste han ha lyssnat väldigt dåligt.

Det är fråga om att välja en princip, dvs. en öppen redovisning som det amerikanska systemet har. Trots att det amerikanska samhället i mycket annat för dåligheter med sig har det en öppenhet i informationen till sina medborgare och ger dem möjlighet att den vägen ifrågasätta de beslut de amerikanska politikerna fattar. Vi har inte den möjligheten i Sverige. Vi har valt en annan väg, nämligen att via konstitutionsutskottet i efterhand låta några få politiker granska om reglerna följs eller ej. Det jag efterlyser är att de svenska medborgarna borde ha en möjlighet att få veta om reglerna följs eller ej. Därför vore det rimligt, precis som i alla andra fall, att ha en beslutanderätt över vapenexporten så att den öppet kan redovisas. Det görs i flera andra länder och det borde kunna göras också i Sverige. Det är snarare en fråga för framtiden och oerhört viktigt att medborgarna får insyn.

Om vi, som herr Nordin sade, öppnar möjligheter för att utrikesnämnden då och då skall få mer insyn i vad som sker innebär det fortfarande att svenska folket inte får veta någonting. Utrikesnämnden har tystnadsplikt och kan inte redogöra för vad man informerats om. Den har heller inte beslutanderätt. Den kan enbart få information från regeringen.

Det är alltså inte detta jag efterlyser när jag vill ha en medborgarnas demokratiska insyn. Jag vill verkligen ha en öppen redovisning, som vi ibland får när vi lyckats ta reda på vad som skett med svensk vapenexport och kunnat ställa frågor i Sveriges riksdag. Då har vi kunnat få svar av ministrarna. Det är inte den vägen vi skall behöva gå. Jag tror att debatten skulle bli väsentligt mindre inflammerad om den fördes, regelbundet i Sveriges riksdag och där man öppet redovisade till vem man säljer, vad man säljer, hur mycket man säljer och hur försäljningen står i överensstämmelse med de principer riksdagen har antagit. Då skulle kanske inte sådana här situationer kunna uppstå, nämligen att licenstillverkade – troligen i England – svenska vapen har förts in i den sydafrikanska flottan och armén. Vad vi än må tycka – detta är inte ett misstänkliggörande av den nu sittande regeringen att den i dag skulle sälja vapen till Sydafrika, som handelsministern ville låta göra gällande, utan det är fråga om luckor i vår lagstiftning som tillåter att svenska vapen kan uppträda så. Det beror på att vi inte fört in licenstillverkning under svensk lag. Jag vill att den skall föras in under svensk lag. Jag tror faktiskt inte, det erkännandet kan jag ge handelsministern, att någon svensk regering på allvar funderar på att bryta mot de sanktioner FN har utfärdat och exporterar krigsmateriel till Sydafrika. Jag har däremot ställt frågor om vilka flygplan vi har exporterat eftersom det i handelsstatistiken har funnits reservdelar upptagna i exporten till Sydafrika. De frågorna har jag fått svar på, och jag har låtit mig nöja med det svaret. Men det finns uppenbart luckor i vår nuvarande lagstiftning, och licenstillverkningen är en.

Det är ganska intressant att lyssna också till folkpartiets talesman här i kammaren som slår fast att enligt nuvarande lagstiftning får sysselsättnings-

skälen inte vara de som avgör storleken på vår vapenexport. Jag har påvisat för kammarens ledamöter och för handelsministern att inflationen inte kan vara orsak till den mycket kraftiga ökningen av vapenexporten. Hur man än räknar finns det på sin höjd en tredjedels förklaring i inflationen, resten är en ökning av vapenexporten. Detta är allvarligt och kan vara ett tecken på att man är på väg mot en ny syn. Jag är intresserad av att veta om centerpartiet och folkpartiet står bakom moderaterna i denna fråga, för i så fall kommer vår lagstiftning att svänga. Då blir det fråga om att exportera av handelspolitiska skäl och inte att begränsa exporten och förhindra den av sådana utrikes- och neutralitetspolitiska skäl som hittills har varit gällande. Jag hoppas verkligen att den restriktivitet som herr Nordin tidigare efterlyste i kammaren när det gällde exporten och när det gällde företags vilja att sälja utomlands också avspeglar sig när besluten så småningom skall fattas i regering och riksdag.

Anf. 31 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Jag kan gott hålla med om att USA är ett öppet samhälle, men jag skulle vilja rekommendera Maj Britt Theorin att litet mer noggrant studera under vilka omständigheter man redovisar varje exportaffär i USA, innan hon så här frimodigt och frejdigt ställer ut USA:s metoder som någonting att sträva efter. Det är mycket möjligt att fru Theorin efter en sådan granskning kommer att upptäcka att våra förkättrade bestämmelser trots allt rymmer ganska mycket av öppenhet jämfört med motsvarande förhållanden i USA.

Ytterligare en sak i detta sammanhang. Vi får inte underlåta att beakta att vi har även annan lagstiftning som reglerar handel, exporttillstånd m. m. Vi har en sekretesslag som är ganska färsk och som griper in på detta område. Jag tror inte att man kan sätta en viss lag ur kraft bara därför att man på ett enda område anser sig ha för liten kunskap.

Till sist gäller det centerpartiets inställning i den här frågan. Det är på det sättet, Maj Britt Theorin, att det år 1971 rådde stor enighet mellan partierna här i riksdagen om att anta de bestämmelser som då aktualiserades. Det fanns den gången från vårt partis sida uttalad oro för att tillämpningen inte skulle bli särskilt lyckosam. Vi har tyvärr blivit sannspådda. Jag har deltagit i åtskilliga debatter i den här frågan och därvid pekat på vad som brister i nuvarande riktlinjer. Jag ser dock inte precis med någon stor förhoppning fram mot att vi skall kunna göra några revolutionerande förändringar av dessa bestämmelser, eftersom de regleras av den situation som vi såsom nation befinner oss i – inte i handelspolitiskt avseende men i säkerhetspolitiskt avseende. Måhända finns det en liten skillnad, en nyansskillnad, mellan Maj Britt Theorins uppfattning och min, även om vi är fredsvänner båda två. Maj Britt Theorin sade nämligen att Sverige inte skall ställa sig helt försvarslöst. Det är klart att om man betonar ordet helt blir förutsättningarna för svensk krigsmaterielproduktion helt andra än om man säger att Sverige inte skall ställa sig försvarslöst.

Anf. 32 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Det är nyttigt att anteckna, herr Nordin. Det var inte jag som tog upp den försvarspolitiska diskussionen om Sverige skulle vara helt försvarslöst eller inte – det var handelsministern och herr Nordin. Jag svarade på de inläggen att jag utgår ifrån att Sverige inte skall ställa sig helt försvarslöst.

Bristerna i den svenska lagstiftningen har vid ett flertal tillfällen diskuterats i den här kammaren, och det har varit intressant att notera att centern då har varit på alerten. Bl. a. har vi vid ett flertal tillfällen diskuterat den luddiga gummiparagrafen om "defensiva vapen". Det är med hjälp av den paragrafen som Indonesien i dag får sina vapen för att bekämpa befrielseörelsen på Östra Timor. Det var inte bra att denna paragraf infördes i samband med lagstiftningen 1971 – på den punkten är herr Nordin och jag antagligen överens. Jag hoppas att vi kan vara överens om att också se till att den försvinner i samband med den översyn av lagstiftningen som nu pågår.

Jag har mycken kritik att rikta mot det amerikanska samhället. Jag tänker inte säga att man där på många områden är föregångare för oss. Men när det gäller demokratisk insyn för medborgarna är USA på sitt sätt föregångare. Det är möjligt för medborgarna där att via kongressförhör och via offentligt material verkligen få veta till vem man exporterar, vad man exporterar och hur man exporterar. Det är bara i vissa, ytterst få, fall som man hemlighåller vapenexport. Även jag kan förstå att det kan finnas vissa principiella fall där man behöver hemlighålla vapenexporten.

Men den centrala och fundamentala skillnaden i sättet att se på demokratin mellan herr Nordin och mig, och troligen också mellan handelsministern och mig, är att jag menar att medborgarna skall veta var de kan utkräva ansvar, var misstagen har skett. Om man har en parlamentarisk beslutanderätt, som utredningen 1969 diskuterade, kan man också den vägen få en öppen demokratisk debatt i Sveriges riksdag.

Det är, misstänker jag, företagen i Sverige som inte tycker att det är så skönt att få en öppen redovisning. Svenska medborgare måste rimligen må bättre av att få veta vad vi gör och om vår vapenexport står i överensstämmelse med vår utrikes- och neutralitetspolitik.

Till sist vill jag till herr Nordin och handelsministern säga att en mycket kraftig ökning av vapenexporten inte blir vit om det är Sverige som exporterar och svart om det är andra länder som exporterar. Har vi moraliska skäl att säga nej till en ökad vapenexport – och det har Sverige, fortfarande enligt vår lagstiftning – måste de också gälla vårt eget agerande. Vi skall begränsa den svenska vapenexporten och föra den tillbaka till den rimliga nivå där den var en gång tidigare. Vore vi överens om det, vore mycket vunnit med den här debatten.

Det centrala är emellertid att det finns luckor i nu gällande lagstiftning som måste täppas till. Vi förväntar oss att få ett förslag om det till kammaren.

Anf. 33 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Det sägs att statistik är en av många lögner hopfogad sanning. De flesta politiskt aktiva har väl för länge sedan lämnat kolartron på statistik bakom sig. Det går nämligen inte att mäta saker och ting enbart i pengar eller enbart i procent. Man får också ta hänsyn till vilka grejor det handlar om.

I princip skulle det vara förbjudet för oss att exportera vårt gamla mausergevär modell 96, eftersom det är tillverkat efter år 1890. Men det är ingen som köper det, så det är helt intresselöst.

Det var enkelt på den tiden då vapen var vapen som kanoner, gevär, stridsvagnar och stridsflygplan. I dag har så mycket annat kommit in i bilden. Den tekniska utvecklingen har gjort att vapnet inte bara är ett vapen – det är i många fall en del av ett elektroniskt system, vilket gör att varje enhet är så mycket dyrare än tidigare. Det betyder att vår vapenexport i dag kan sägas omfatta betydligt färre enheter än förut men till en kostnad av väldigt många fler miljoner. Vi måste alltså försöka skaffa oss en något så när nyanserad bild av det här för att slutsatserna skall bli de rätta.

Anf. 34 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Det där låter bestickande, men låt mig då för herr Nordin klargöra att de undersökningar som är gjorda av internationella forskningsinstitut av kostnadsfördyringen för teknikförbättringar inte ger stöd för herr Nordins uppfattning. En ny generation av vapen, alltså en ny typ med nya system, innebär internationellt sett – man talar då om amerikanska, engelska och tyska vapen – en kostnadsökning på ungefär 5 % utöver konsumentprisindex.

Låt gå för att även Sverige skulle ha kommit så långt att vi är inne på en ny generation av vapen – jag tror knappast att vi är det i produktionen ännu, men möjligen i tankarna och i forskningen för framtiden. Men det vi i dag har talat om är den ökning som pågått under 1970-talet, och när det gäller den kan vi inte rimligen påstå att Sverige hängt med i den teknikförbättring som skett av amerikanska, engelska och tyska vapen. Men även om så vore och Sverige tillskrevs samma procentuella kostnadsökning som amerikanska, engelska och tyska vapen så skulle det ändå kvarstå en ökning av den svenska vapenexporten som innebär mer än en fördubbling. Det är sanningen!

Anf. 35 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Låt oss till att börja med konstatera att i de riktlinjer som Sverige har för vapenexport och som regeringen alltså följer står det faktiskt ingenting om procentsatser, utan där talas det i själva verket om principer. Det är viktigt att slå fast detta: Sverige exporterar eller exporterar inte vapen efter vissa principer och inte efter någon viss procentsats, om det möjligen skulle kunna försväva fru Theorin.

Om vi ändå tittar på hur det är med volymerna av denna export och räknar om exporten med hjälp av det exportprisindex för verkstadsprodukter som statistiska centralbyrån sammanställer, så finner vi att det har varit

förhållandevis obetydliga svängningar från år till år och att det inte har varit någon utpräglad ökning av den omfattning som fru Theorin talar om. 1971 hade vi t. ex. en vapenexport på 559 milj. kr., räknat på det vis jag nämnde, och 1978 var den 395 milj. kr. Det är alltså bara rensat på prisseffekterna. Ovanpå kommer de mycket betydelsefulla teknikförändringarna och vad de innebär för vapenfördyringen, vilket Sven-Erik Nordin pekat på.

Jag har velat säga detta, fru talman, i vad jag hoppas är debattens avslutande skede för att tillrättalägga en del av de överdrifter som fru Theorin excellerar i.

Anf. 36 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Jag skall också nöja mig med den här debatten t. v. Jag vill bara konstatera att det senaste inlägget var ganska illavarslande. Därmed söker handelsministern komma undan den volymökning som alldeles klart kan läsas ut, hur man än räknar. Och räkna bör väl handelsministern kunna som såvitt jag vet dessutom är ekonom.

Det går bra att gå tillbaka i protokollet och läsa vad jag har sagt och försöka vederlägga det. Jag har nämligen använt ganska kunnig expertis för att granska det här argumentet som jag mött i debatten vid ett flertal tillfällen. Det är ganska illavarslande om handelsministern inte inser att volymökningen för den svenska vapenexporten har varit mycket kraftig under senare delen av 1970-talet.

7 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1980/81:52 och 53 till utbildningsutskottet

8 § Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1980/81:21 och 22

9 § Anmälades och bordlades

Propositionerna och skrivelse

1980/81:28 om följdlagstiftning till den nya sekretesslagen i fråga om hälso- och sjukvården samt den allmänna försäkringen

1980/81:29 om godkännande av IMCO-konvention om sjöfolks utbildning, certifiering och vakthållning

1980/81:32 med förslag till ändrade regler för beskattning av realisationsvinst vid fastighetsavyttring

1980/81:34 om tullpreferenser för Zimbabwe

1980/81:36 med förslag till ändrade kapitaltäckningsregler för finansbolagen, m. m.

1980/81:38 om ändring i brottsbalken, m. m. (bötesstraffen)

1980/81:42 om ändrade regler för villabeskattningen, m. m.

1980/81:50 om skatten på 1981 års inkomster, m. m.

1980/81:53 med redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen

1980/81:54 om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i

spaningssyfte i vissa fall, m. m.

1980/81:60 om särskilt investeringsavdrag och förlängd tid för särskilt forskningsavdrag

10 § Anmäldes och bordlades

Motion

1980/81:54 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1980/81:26 om överenskommelse angående Sölvbackaströmmarna

11 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

1980/81:1 om den nya 500-kronorssedeln

1980/81:2 om lekmanastyrelse för kammarkollegiet

1980/81:3 om det statliga finansiella stödet till företag

1980/81:4 om konsekvenserna av en socialistisk omdaning av samhället

1980/81:5 om ändring av bestämmelserna för allmänna arvsfonden

1980/81:6 om levnadsnivåundersökningar

1980/81:7 om parkeringsavgifter vid statliga arbetsplatser

1980/81:8 om indexreglering av lån

1980/81:9 om översyn av konsumentprisindex

Kulturutskottets betänkanden

1980/81:1 om förbud mot boxning

1980/81:2 om översyn av almanackans namnlängd

1980/81:3 om präster för döva

1980/81:4 om inrättande av ett vallonmuseum

1980/81:5 om ett arkiv för invandrarkultur

1980/81:6 om inrättande i Jokkmokk av en samisk teater

1980/81:7 om ett idrottscenter för handikappidrott

1980/81:8 om inrättande av ett svenskt skolmuseum i Göteborg

1980/81:9 om förvaringen av vissa boksamlingar

Jordbruksutskottets betänkanden

1980/81:1 om försöksdjursverksamheten

1980/81:2 om kontrollen av hälso- och miljöfarliga varor

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1980/81:1 om arbetsförmedling för kulturarbetare, m. m.

1980/81:2 om datateknikens effekter på sysselsättning och arbetsmiljö

Civilutskottets betänkande

1980/81:1 om ramen för vissa lån till kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse (prop. 1980/81:23)

Måndagen den
3 november 1980

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till
kammarkansliet

*Anmälan av inter-
pellationer*

den 24 oktober

1980/81:23 av *Oskar Lindkvist* (s) till justitieministern om utredningen om handeln med hyreslägenheter i Stockholm:

Den pågående utredningen om svart lägenhetshandel i Stockholm har på senare tid nått goda resultat. Det hittills redovisade materialet visar att flera fastighetsägare och mäklare är inblandade i en stor härva av svart lägenhetsförsäljning. De nya och effektivare grepp som har tagits för att kartlägga och åtgärda den illegala lägenhetshandeln är också av stor betydelse för saneringen av Stockholms bostadsmarknad.

Utredningen om svarta lägenhetsaffärer har handlagts inom bedrägeriroteln hos Stockholmspolisen. Denna ärendehantering avses överflyttas till roteln för ekonomisk brottslighet. Såvitt framgår av tillgängliga uppgifter i massmedia skall samtidigt utbyte av personal ske. De polismän som inom bedrägeriroteln är speciellt tränade i uppgiften att kartlägga skumraskaffärerna i hyresbeståndet skall syssla med andra uppgifter. Självfallet innebär detta en betydande risk för förseningar i det viktiga utredningsarbete som pågår och som avser förhållanden inom hyresbeståndet.

Från ledande polishåll i Stockholm har anförts att förändringarna inte medför något avbrott i utredningsarbetet. Mot detta står uppgifter från lika ansvarigt polisbefäl att den ekonomiska roteln saknar resurser för att bedriva och intensifiera ett fortsatt utredningsarbete. Den logiska slutsatsen av detta bollande med ärendet mellan rotlarna är att det blir en försämrad handläggning. En sådan utveckling är icke acceptabel. Kartläggningen av den alltmer florerande svarta lägenhetsförsäljningen måste ges hög prioritet. Detta krav kommer också till uttryck i det uttalande som de socialdemokratiska ledamöterna i polisstyrelsen har gjort.

Det är dessa farhågor och omständigheterna i övrigt kring ärendehantering hos Stockholmspolisen som ger frågan andra dimensioner än enbart en förändring i organisationsledet. Uttalanden från polisbefäl på olika nivåer bekräftar också rådande motsättningar i polisens interna hantering av ärendet. En sådan debatt skadar polisens anseende. Den utlöser också en misstro mot effektiviteten i polisens arbete.

Mot bakgrund av dessa förhållanden önskar jag fråga justitieministern:

Övervägs inom regeringens kansli eller inom rikspolisstyrelsen några organisatoriska åtgärder e. d. som kan bidra till att göra utredningarna om svart lägenhetshandel i Stockholm så effektiva som möjligt?

1980/81:24 av *Karin Ahrland* (fp) till justitieministern om förlust av svenskt medborgarskap i visst fall:

Det är mycket vanligt att svenska kvinnor som är gifta med utländska män och bor i mannens land behåller sitt svenska medborgarskap. De gör det därför att de främst känner sig svenska. De är uppvuxna här, uppfostrade här och förblir trots många år utomlands svenska i sitt tänkesätt.

Riksdagen har så sent som i våras godkänt FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. I konventionens artikel 9 står uttryckligt att konventionsstaterna skall ge kvinnor samma rätt som män att förvärva, byta eller behålla sitt medborgarskap. Det skall särskilt säkerställas att varken äktenskap med en utlänning eller makens byte av medborgarskap under äktenskapet automatiskt skall medföra ändring av hustruns medborgarskap, göra henne statslös eller påtvinga henne makens medborgarskap.

Konventionen är visserligen ännu inte ratificerad av tillräckligt antal stater, men i och med att Sverige har undertecknat den bör i varje fall vi följa den.

I medborgarskapslagen 7 § stadgas att svenskt medborgarskap förloras av den som förvärvar utländskt medborgarskap efter ansökan eller uttryckligt samtycke.

I februari i år har Irak infört en lag som stadgar att en främmande kvinna som är gift med en medborgare i det landet måste välja mellan att bli medborgare i mannens hemland eller lämna landet. Hon måste också uttryckligen förklara sin önskan att förvärva medborgarskap i mannens land. I och med att hon förklarar detta kommer hon enligt den svenska lagen om medborgarskap att förlora sitt medborgarskap i Sverige. Flera svenska kvinnor som är gifta med irakier och bor i landet står nu inför det orimliga valet att antingen lämna sin man och sina barn och det land där de bor eller att offra sitt svenska medborgarskap. Samtidigt finns det i svensk lag icke något förbud mot att vara medborgare i två länder. Jag vill därför fråga justitieministern:

Anser justitieministern att dessa kvinnor kan anses ha förvärvat utländskt medborgarskap efter ansökan eller uttryckligt samtycke och därför skall förlora sitt svenska medborgarskap?

Anser justitieministern att en sådan tolkning stämmer med texten i artikel 9 i konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor?

Om inte, vad avser justitieministern att göra för att skydda svenska kvinnors rätt utomlands?

1980/81:25 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till statsministern om förvaring och upparbetning av kärnkraftsavfall, m. m.:

Avtalstexten i det ökända kontraktet mellan Svensk Kärnbränsleförsörjning, SKBF, och det franska bolaget Cogéma har nu kommit till den svenska allmänhetens kännedom. Vad som nu avslöjas besannar och överträffar de värsta farhågor som uttrycktes från kärnkraftsmotståndarnas sida under

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

Anmälan av interpellationer

debatten före folkomröstningen. Av de jurister, journalister och andra som hittills hunnit titta på materialet finns det ingen som är tveksam om att detta är ett kontrakt som lägger alla nackdelar på den svenska parten. "Cogéma har dikterat villkoren – alla skyldigheter ligger på svensk sida" skriver t. ex. DN den 24 oktober. Det är ett omdöme som det är lätt att instämma i redan efter en första flyktig genomgång.

De mest anmärkningsvärda punkterna i avtalet är:

1. Cogéma kan sända tillbaka de utbrända bränsleelementen utan upparbetning och på SKBF:s bekostnad med hänvisning till tekniska problem. Man kan inte ens kontrollera vad det är för tekniska problem, eftersom avtalet säger att kunden inte får veta någonting om teknologin.

2. SKBF är skyldigt att ta emot de delar av själva fabriksanläggningen som blivit radioaktiva när reparationer och nybyggnader måste genomföras. Mängden av sådant avfall som måste tas emot står i direkt proportion till hur mycket SKBF utnyttjat anläggningen. Kostnaderna för detta och likaså betalningen för nya fabriksdelar svarar kunden för.

3. SKBF måste ta emot allt radioaktivt avfall som produceras vid uppabetningen av de svenska, utbrända bränsleelementen.

4. Något av det mest anmärkningsvärda är dessutom att Cogéma inte på något sätt är skyldigt att förglasa avfallet innan det återsänds. Detta har varit ett av de stora numren bland kärnkraftsvännerna i Sverige, men det visar sig nu att avfallet kan komma tillbaka i flytande form, om Cogéma inte vill genomföra en förglasning. Om förglasning genomförs skall det ske på kundens bekostnad.

5. Cogéma har rätt till ett svinn på 3 % av det plutonium som kan utvinnas vid uppabetningen. Vad mera är, Cogéma kan behålla så mycket plutonium som helst utöver dessa 3 %, bara man betalar för det!

Det är detta avtal, som här endast flyktigt redovisats, som ligger till grund för de storstilade försäkringarna från kärnkraftsvännerna om att avfallsproblematiken för det svenska kärnkraftsprogrammet var löst. Avfallet skulle komma tillbaka från Cogéma i små, behändiga, nästan ofarliga paket, som sedan enkelt och lättvindigt skulle förrådställas i några svenska urbergstunnlar. Kostnaderna var nästan försumbara jämfört med andra energislags kostnader. Plutonet som kunde utvinnas från kärnkraftsreaktorerna beskrevs som helt odugligt för vapenframställning. Men det som Cogéma får fram vid uppabetningen är plutoniumoxid, direkt användbar till kärnvapenframställning.

Detta kontrakt, som har godkänts av regeringen 1977 och använts i argumentationen inför folkomröstningen, ger anledning till många frågor. Det är inte bara så att det rycker undan grunden för all planering som hittills skett när det gäller det svenska kärnkraftsavfallet – det innebär också att Sverige frånsagt sig kontrollen över det plutonium som kan utvinnas ur detta avfall och därmed direkt bidrar till spridningen av kärnvapen.

Jag vill därför fråga statsministern:

1. På vilka grunder och med vilka rekommendationer godkändes detta för Sverige så dåliga avtal av regeringen 1977?

2. Hur mycket kommer den planerade upparbetningen av svenskt kärnkraftsavfall vid Cogéma att kosta svenska staten?

3. Hur skall vi hantera och förvara det avfall i flytande form som Cogéma eventuellt kommer att sända tillbaka till oss?

4. Hur skall vi förvara det oupparbetade avfall och de delar av maskiner och byggnader som Cogéma likaledes kan tänkas sända tillbaka till oss?

5. Skall Sverige etablera sig som försäljare av vapenplutonium på världsmarknaden?

1980/81:26 av *Thage Peterson* (s) till industriministern om Öresundsvarvet:

Från olika håll uppges att ett beslut skulle ha fattats om att lägga ned Öresundsvarvet i Landskrona. Under återopande av ett beslut om nedläggning av varvet har MBL-förhandlingar förts med de anställda.

Med anledning härav vill jag ställa följande frågor till industriministern:

1. Vem har fattat ett beslut om nedläggning av Öresundsvarvet och om att inleda MBL-förhandlingar om detta?

2. Vilka åtgärder har industriministern vidtagit och vilka åtgärder avser industriministern vidta för att följa upp riksdagens beslut om Öresundsvarvet?

den 28 oktober

1980/81:27 av *Carl Lidbom* (s) till utrikesministern om den politiska utvecklingen i Turkiet:

Militärkuppen i Turkiet den 12 september i år var ett allvarligt bakslag för demokratin och rättsstatens idé. Bakslaget ter sig ännu allvarligare om de uppgifter talar sant som säger att en överväldigande majoritet av det turkiska folket hälsat det militära maktövertagandet med lättnad.

De nya makthavarna i Ankara ser som sin viktigaste och mest brådskande uppgift att komma till rätta med terrorismen. Det är förvisso en viktig uppgift. Terrorismen har fört Turkiet till randen av anarki och kommit att kräva tusentals människoliv om året.

Det kan emellertid inte vara likgiltigt med vilka metoder den turkiska regeringen nu försöker bemästra situationen. Turkiet är medlem av Europarådet och har i den egenskapen tagit på sig förpliktelser att respektera vissa grundläggande fri- och rättigheter även i nödsituationer som den nuvarande. Redan kuppen i sig och flera åtgärder som vidtagits i samband med den innebär brott mot dessa förpliktelser.

Mycket litet är känt om vad som hänt i Turkiet efter kuppen. Antalet politiska fångar torde emellertid ha ökat kraftigt. Redan före kuppen förelåg misstankar – framförda bl. a. av Amnesty International – att tortyr användes i stor omfattning i Turkiet i samband med förhör av politiska fångar. Någon anledning att tro att det skett någon förbättring i det hänseendet efter kuppen

finns knappast. I vad mån situationen förvärrats är svårt att veta.

Trots terrorism och andra oroligheter hade Turkiet sedan 1972 i praktiken upphört att tillämpa dödsstraffet. Efter militärkuppen har det emellertid skett en ändring härvidlag. Den 8 oktober hängdes två personer i centralfängelset i Ankara, en höger- och en vänsterterrorist. F. n. lär det finnas åtminstone ett femtiotal personer som har dödsdomar över sig och som nu sitter i turkiska fängelser och väntar på besked om domarna skall verkställas eller inte.

Mot denna bakgrund anhåller jag att få fråga utrikesministern

1. hur han ser på utvecklingen i Turkiet efter militärkuppen den 12 september,

2. hur han ser på möjligheterna att inom och utanför Europarådets ram verka för att grundläggande mänskliga fri- och rättigheter respekteras och ett demokratiskt styrelseskick snarast återinförs i Turkiet.

1980/81:28 av *Carl Lidbom* (s) till utrikesministern om respekten för grundläggande mänskliga fri- och rättigheter:

I ett Västeuropa som plågas av ekonomiska och sociala kriser och i krisernas spår av nyfascism, pånyttfödd antisemitism och terrorism med rötter både i högerextremism och vänsterextremism, har grundläggande mänskliga fri- och rättigheter på många håll kommit i kläm.

I den utvecklingens förlängning kan själva demokratin komma i fara. I Turkiet har det demokratiska styrelseskicket redan brutit samman under trycket av ekonomiska svårigheter och tilltagande våld.

För att försvara sig mot terrorismen har flera stater sett sig tvungna att införa möjligheter till kontroll av enskilda medborgare och inskränkningar i deras frihet som är på gränsen till vad en rättsstat kan tillåta sig. På sina håll har den gränsen klart överskridits.

Antalet människor som sitter i fängelse för politiska brott ökar snabbt. Enligt rapporter från Amnesty International håller tortyr och andra kränkande metoder på att göra sitt återintåg i fängelserna i länder där bruket av dessa metoder tidigare försvunnit eller kraftigt minskat. Anklagelser har i det sammanhanget riktats mot både Turkiet och Spanien. Enligt Amnesty International sker också en utveckling mot alltmer raffinerade tortyrmetoder, under medverkan av läkare och annan medicinsk personal.

Den europeiska konventionen om mänskliga rättigheter tillåter en ansluten stat att göra undantag från vissa av konventionens regler om det föreligger en nödsituation som sätter själva samhällsordningen i fara. Undantag kan dock inte i något fall göras från de regler som förbjuder tortyr och andra kränkande behandlingar av fängslade personer.

Europarådet saknar inte möjligheter att hävda konventionens krav mot en medlemsstat som grovt åsidosätter sina förpliktelser. Processen mot Grekland inför kommissionen för mänskliga rättigheter på den grekiska militärjuntans tid är ett känt exempel på vad Europarådet kan göra för att hävda respekten för elementära mänskliga rättigheter. Det finns t. o. m. skäl att tro

att Europarådets aktion kom att påskynda militärjuntans fall och alltså bidrog till att demokratin återinfördes i Grekland tidigare än som annars skulle ha skett.

Det förefaller som om utrikesministern skulle dela min uppfattning om Europarådets möjligheter att agera. I ett anförande nyligen i samband med skiftet på ordförandeposten i Europarådets ministerkommitté skall han enligt tidningarna, t. ex. enligt Svenska Dagbladet från den 18 oktober, ha uttalat följande: "Europarådet blir svagt om vi inte vågar säga ifrån, men det är inte brist på exekutiva organ som är anledningen, utan brist på mod och engagemang i frågor som varje europé borde kämpa för."

Med utgångspunkt från utrikesministerns egna ord vill jag fråga honom vad han anser att Sverige kan och bör göra inom ramen för Europarådets arbete för att åstadkomma en bättre respekt inom rådets egen medlemskrets för grundläggande mänskliga fri- och rättigheter.

den 29 oktober

1980/81:29 av *Ulla Ekelund* (c) till jordbruksministern om jordbrukets och trädgårdsnäringens energiförsörjning:

Debatten kring energifrågorna är f. n. mycket livlig. Den handlar i första hand om energibesparing samt om hur olja kan ersättas av inhemska förnyelsebara energiformer. I jordbruket, som har riklig tillgång till halm och i många fall till ved samt överskottsvärme från djurstallar, är möjligheten till sänkt oljeförbrukning större än på många andra håll.

Statens industriverk är central myndighet för frågor angående energibesparing. Regionalt har många myndigheter energifrågorna på sitt program. Det gäller t. ex. lantbruksnämnderna, länsbostadsnämnderna och kommunerna. Lantbruksnämnderna handlägger ansökningar om statsbidrag till energibesparande åtgärder inom trädgårdsnäringen.

Lantbruksnämnderna, som svarar för den statliga rådgivningen i jordbruket, försöker emellertid inom ramen för sina krympande resurser att även hjälpa jordbrukarna med energifrågorna. Någon personal med särskild utbildning på detta finns inte på nämnderna. Trots detta har det i den allmänna debatten framförts kritik mot lantbruksverket för passivitet i detta avseende.

Med hänsyn till energifrågornas stora betydelse både för landet och för den enskilde lantbrukaren vill jag ställa följande frågor till jordbruksministern:

1. Vilka åtgärder kommer att vidtas för att samordna olika myndigheters arbete med energifrågorna inom jordbruket och trädgårdsnäringen?
2. Anser jordbruksministern att lantbruksnämndernas arbete med energifrågorna är tillräckligt? Om så inte är fallet, vilka åtgärder avser jordbruksministern att vidta för att förbättra förhållandena?

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

Anmälan av interpellationer

13 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 24 oktober

1980/81:58 av *Jan Bergqvist* (s) till statsrådet Olof Johansson om de homosexuellas villkor inom statsförvaltningen:

Vad tänker regeringen göra för att homosexuella inom statsförvaltningen inte skall ha sämre anställningsvillkor än andra med motsvarande tjänster?

den 27 oktober

1980/81:59 av *Karl-Erik Svartberg* (s) till statsministern om innebörden av det kommunala vetot i visst fall:

Det kommunala vetot skall gälla också för anläggningar för slutförvaring av utbränt kärnbränsle, har statsminister Thorbjörn Fälldin enligt massmedia deklarerat vid en centeruppvaktnings angående Kynnefjäll i Bohuslän.

Statsrådet Georg Danell har tidigare slagit fast att det kommunala vetot inte gäller i sådana fall.

Eftersom två regeringsmedlemmar har deklarerat helt skilda uppfattningar i denna fråga, är det av stort intresse att få veta vilken uppfattning regeringen har.

Jag ber därför att få fråga statsministern:

Gäller det kommunala vetot för en eventuell anläggning för slutförvaring av utbränt kärnbränsle i Kynnefjäll?

1980/81:60 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till kommunikationsministern om planerad automatisering av SMHI:s väderobservationer:

I SMHI:s anslagsframställan för budgetåret 1981/82 önskar man medel för en påbörjan av en automatisering av det väderstationsnät som man i dag har. Den utredning som ligger till grund för denna del i framställan kallas PROMIS. En automatisering enligt PROMIS-modell innebär att 90 bemannade väderstationer som ger vettig sysselsättning åt närmare 180 personer kommer att läggas ner. I stället skall 300 automatstationer sättas upp. Förslaget måste betecknas som vettlöst ur regionalpolitisk och sysselsättningspolitisk synpunkt. Även ur meteorologisk synpunkt har emellertid förslaget starkt kritiserats.

Avser kommunikationsministern att säga nej till förslaget att ersätta de nuvarande väderobservatörerna med automater?

1980/81:61 av *Karin Ahrland* (fp) till industriministern om sammansättningen av utvecklingsbolagens styrelser i Jämtlands och Västerbottens län:

Enligt pressmeddelande från industridepartementet har regeringen givit klartecken för överföring av medel till de två nya utvecklingsbolagen i Jämtlands och Västerbottens län. Enligt samma meddelande har bolagens styrelser fått en regional förankring. Till styrelseledamöter i Västerbotten har utsetts tio namngivna män, till ledamöter i Jämtland har utsetts nio män och en kvinna. Samtidigt är det allmänt bekant att arbetsmarknadssituationen för kvinnor är sämre i glesbygdslänen än i landet i övrigt.

Anser industriministern att de regionalt – och manligt – förankrade styrelserna speglar den jämställdhetssyn regeringen säger sig arbeta för?

Om inte: Vad ämnar industriministern göra för att företrädare för glesbygdslänens kvinnor skall få något inflytande i utvecklingsbolagen?

den 28 oktober

1980/81:62 av *Eva Hjelmström* (vpk) till statsministern om abortlagstiftningen:

När den nuvarande abortlagen antogs 1974 innebar det en milstolpe för den svenska kvinnorörelsen. Därmed hade den progressiva kvinnorörelsen och andra radikala krafter efter decennier av hård kamp och trots hårdnackat motstånd från reaktionen vunnit en mycket viktig seger.

På grund av de synnerligen motsägelsefulla och oklara uttalanden som statsministern gjort om abortlagstiftningen under de senaste dagarna krävs ett klarläggande från regeringens sida, om den är för att bibehålla abortlagstiftningen i dess nuvarande form eller om man planerar att försöka inskränka kvinnornas rättigheter genom att föreslå en ny lagstiftning.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till statsministern:

Anser statsministern att abortlagen skall ligga fast i sin nuvarande utformning?

den 29 oktober

1980/81:63 av *Karin Nordlander* (vpk) till statsrådet Elisabet Holm om ökad tillgång på kompetent personal för mammografi:

I Sverige dör årligen omkring 1 400 kvinnor i bröstcancer, den vanligaste dödsorsaken i 35–40-årsåldern. Risken att få bröstcancer har fördubblats på 20 år. Dödligheten är avhängig av hur tidigt bröstcancer upptäcks.

I dag finns ingen tillförlitligare metod för tidig upptäckt av brösttumörer än mammografi. För undersökningen krävs kompetent personal, och det finns inte i tillräcklig omfattning. Det är brist på röntgenläkare och röntgenassistenter.

Jag vill därför fråga hälso- och sjukvårdsministern:

I vilken takt kommer behovet av kompetent personal för mammografi att tillgodoses?

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Meddelande om
frågor*

1980/81:64 av *Stig Josefson* (c) till budgetministern om tillsättande av en utredning om utgiftsskatt:

Förre budgetministern Ingemar Mundebo lovade i våras att före årets slut tillsätta en utredning med uppdrag att närmare granska den s. k. progressiva utgiftsskatten. Samtidigt uttalade han: Det finns så mycket värdefullt och intressant i tanken på en progressiv utgiftsskatt att vi verkligen bör undersöka detta alternativ närmare.

Jag vill mot bakgrund av att utgiftsskatten den senaste tiden fått förnyad aktualitet i den offentliga debatten peka på att det är av största betydelse att den tillsatta utredningen får direktiv att göra en allsidig belysning av utgiftsskattens såväl fördelar som problem. Om utredningen ensidigt inriktas på problemen utan att samtidigt fördelarna belyses, får inte riksdagen det breda underlag som behövs för en rättvis totalbedömning av utgiftsskatten.

Jag vill därför fråga den nye budgetministern Rolf Wirtén om han är beredd att före årets slut tillsätta den utlovade utredningen om utgiftsskatt och om han är beredd att ge den sådana direktiv att utgiftsskatten blir allsidigt belyst.

den 30 oktober

1980/81:65 av *Hans Petersson* i Hallstahammar (vpk) till jordbruksministern om kommersialiseringen inom idrotten:

Idrottens kommersialisering med bl. a. övergångssummor samt köp och försäljning av spelare medför osunda inslag i idrotten. Nyligen har ett "ettårsfall" uppmärksammats därför att det rör en ungdom. En 15-årig flicka har förbjudits att spela fotboll under ett år på grund av att klubbarna inte kunnat komma överens om övergångsvillkoren i samband med att hon velat byta förening.

Ett förbud mot att delta i sin favoritidrott under ett år kan vara helt ödeläggande för en ungdom som både personligt och idrottsligt är under utveckling.

Mot bakgrund av händelsen vill jag ställa följande fråga till jordbruksministern:

Vad tänker jordbruksministern göra för att förhindra att kommersialiseringen inom idrotten får effekter – som de beskrivna – allt längre ned i åldrarna?

1980/81:66 av *Eivor Marklund* (vpk) till industriministern om ökad satsning på Norrbottens exportindustri:

Efter Stålverk 80-katastrofen har de politiskt ansvariga i kanslihuset stått handlingsförlamade inför norrbottningarnas krav på utveckling och industrialisering av vårt mest råvarurika län. Regeringarna har varit mer intresserade av att ta hänsyn till storbolagens behov av råvaror, elenergi och

jakt efter kortsiktiga profiter än till människors rätt till arbete och tryggad framtid i sin hembygd.

I dagarna avslöjas det i pressen att en jätteorder håller på att gå förlorad. Det gäller 500 000 ton järnvägsräls, som Sovjetunionen måste köpa utifrån för utbyggnaden av sitt järnvägsnät. Ordern skulle kunna ge två års arbete, när Luleå om några år startar egen rälstillverkning. De privata ägarintressena inom SSAB vill emellertid sätta käppar i hjulen och få koncernen att nobba ordern.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga industriministern:

Vilket initiativ tänker industriministern ta i det omnämnda ärendet, och hur ser industriministern på den nu uppkomna möjligheten till en mer differentierad exportmarknad?

1980/81:67 av *Sven Henricsson* (vpk) till industriministern om arbetarkooperativ:

Lättmetallverket AB i Sollefteå med 60 anställda hotas nu av nedläggning, vilket är ett hårt slag för kommunen. Det märkliga är att företaget har prima verkstadslokaler, god efterfrågan på gjuteriprodukter och en skicklig arbetarstam. De företag som är kunder hotas av produktionsstörningar på grund av brist på sådana komponenter som Lättmetallverket normalt levererar. Lättmetallverkets anställda har förklarat sig beredda att i någon form av arbetarkooperativ överta företaget sedan andra lösningar av ägarfrågan misslyckats. Vid ett besök jag gjorde på verkstaden den 27 oktober 1980 uppgavs med stor besvikelse att industridepartementet motsatt sig en sådan lösning.

Jag vill därför fråga industriministern:

Vilken är den praktiska innebörden av industriministerns positiva uttalande om arbetarkooperativ vid den allmänpolitiska debatten den 15 oktober 1980?

1980/81:68 av *Maj-Lis Lööv* (s) till statsrådet Britt Mogård om utformningen av viss kampanjtidning mot våldet i skolan:

I kampanjen mot våldet i skolan ingår en tidning avsedd att spridas i årskurserna 4-8.

I denna tidning återges dagspressartiklar där elever från Eskilstuna, med namn och bilder, får "exemplifiera" våldet.

Med en sådan utformning borde tidningen över huvud taget inte ha fått spridas, men det torde nu vara för sent att stoppa den. Nu har skolledningen i Eskilstuna beslutat stoppa utdelningen av tidningen i kommunens skolor, då man anser att ytterligare missriktad uppmärksamhet vore olycklig för de berörda pojkarna. Man vill dock gärna ha tidningen omtryckt, i fråga om de artiklar som handlar om Eskilstuna.

Jag vill fråga statsrådet Mogård:

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Meddelande om
frågor*

Nr 15

Måndagen den
3 november 1980

---

*Meddelande om
frågor*

Delar statsrådet uppfattningen att kampanjtidningen mot våldet i skolan
fått en olycklig utformning?

14 § Kammaren åtskildes kl. 13.39.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert